

P. DE ZEEUW J. GZN.

De Franse spion

H. P. 16

DE FRANSE SPION

DE FRANSE SPION

DOOR

P. DE ZEEUW J.Gzn.

Met illustraties van H. H. Prahl

TWEEDE DRUK

UITGEVERIJ G. F. CALLENBACH B.V. - NIJKERK

INHOUD

	Blz.
I. Er glipt een jongen de Wouwoort door	7
II. Bezoek om van te schrikken	15
III. De spion vertelt zijn verhaal	22
IV. Toon laat zijn boterham vallen	30
V. Toon komt in de plaats van het varken	38
VI. De spion moet voor de dag komen	46
VII. Dominee Folkers knapt het voor de spion op	53
VIII. Zou kapitein Van der Plas een verrader zijn?	60
IX. De vlucht	68
X. Toch een verrader!	77
XI. De spion is een flinke vent	83
Naschrift van de auteur	92

ER GLIPT EEN JONGEN DE WOUWPOORT DOOR

„H è, h è, Janus, ik zal blij zijn, als we er ons wachtje weer op hebben zitten, wil je dat wel geloven?”

„Dat geloof ik graag, Flip, ik begin ook al lui te worden. Nog een paar uurtjes, j ô, dan zijn we er weer af.”

„Was 't maar zo ver!” bromde Janus.

„Kom, kom, zo erg is 't nou ook weer niet, Janus,” suste Flip.

„Ten slotte lopen we hier maar wat heen en weer. We behoeven ons in elk geval niet dood te werken.”

„Dat is het 'em juist, Flip, ik werk liever dan dat ik bij die Wouwpoort loop te flaneren. Er komt trouwens toch geen kat binnen en de Fransen zijn nog ver genoeg weg.”

„Ho, ho, laat dat de opperbevelhebber niet horen, jongetje, dan ben je nog niet jarig. De poorten moeten goed bewaakt worden. Ten slotte is Bergen op Zoom vandaag ¹ een belegerde stad, vergeet dat niet.”

„Met een bevelhebber van zevenentachtig jaar!” spotte Janus.

„Wat kan een oude man als Izak von Cronström nou nog beginnen?”

„Nee, da's waar, de man wou zelf ook niet. Ze hebben hem er toe gedwongen, maar vergeet de gouverneur niet.”

„Zeker, de Prins van Hessen-Philipsthal is 'n flinke kerel, maar hij ligt overhoop met Von Cronström, wat moet dat nou worden? Jan de soldaat betaalt ten slotte het gelag, Flip, wat ik je brom!”

„We moeten onze plicht doen, Janus en houd nou maar op met

¹ Midden juli 1747.

zaniken, je verandert er toch niets mee. 't Is zonde van de mooie avond."

Janus van Leur bromde nog wat na, maar eigenlijk moest hij toch zijn kameraad gelijk geven. Al dat geknor hielp geen fluit. Bergen op Zoom werd belegerd door de Fransen. Dat was heel belabberd, maar wat deed je er aan? Heel Zeeuws-Vlaanderen hadden die rekels al in hun macht. Nu wilden ze Bergen op Zoom hebben... Maar dat zou hun niet glad zitten, want indertijd had de beroemde vestingbouwkundige Menno van Coehoorn de stad van verdedigingswerken voorzien, die een meesterstuk werden genoemd. Hij had er twee jaar over gedaan¹, maar 't was nu ook af. En het mooie was, dat de stad nooit kon worden ingesloten. Er behoefde dus geen vrees te bestaan voor hongersnood of gebrek aan munitie. Ook konden er steeds verse troepen worden aangevoerd. Als de soldaten hun plicht maar deden, kon de stad nooit in handen van de vijand vallen. Maar ja... zouden ze hun plicht wel doen? Er waren heel wat mopperpotten, zoals Janus van Leur er een was.

„Kijk,” zei Flip opeens, „daar ginds komt de oude Lenaars nog aan met zijn schuifkar. Die heeft nog weer een vrachtje groenten gehaald. Laat genoeg, maar 't kan nog, de poort is nog niet gesloten.”

In de verte naderde werkelijk een kar, hoog opgeladen met manden groenten en getrokken door een man, die met een helpzeel over de schouders vooroverliep van het harde trekken. Nu stond hij stil, om zich het zweet van het gezicht te wissen. „Wat dunkt je, Janus, je kunt toch zeker beter bij de Wouwpoort op wacht staan dan zo'n vracht te moeten trekken,” zei Flip.

„Gelijk heb je, maar waarom doet die man dat alleen, hij heeft toch jongens?”

„Die zullen er wel achter lopen duwen,” veronderstelde Flip.

„De man was er in februari anders maar naar aan toe. Huis en

¹ 1699—1701.

schuur afgebrand en zijn dochter op het nippertje gered door kapitein Steenbeek. Als alle kapiteins zo waren, kreeg de Fransoos geen schijn van kans, wat jij, Janus."

„Misschien niet; maar 't is best afgelopen. De hoge heren hadden net een feestje en burgemeester Bolcool stelde voor een collecte te houden en haalde zo in enen tweehonderd gulden op. 't Was met die Lenaars: in de brand, uit de brand!"

„Gelukkig voor de man. Maar ik zeg toch maar, dat die Steenbeek een kerel is. Gewond en verbrand kwam hij met het bewusteloze meisje het huis uit. 't Is een andere vent als die kapitein Van der Plas, die vertrouw ik net zover als ik hem zie."

„Pas op, kerel, 't wordt al donker, hij kan hier wel rondlopen," vermaande Janus. „Als hij hoorde, wat jij daar zei, was je er gloeiend bij, reken daar maar op."

Intussen had Lenaars het helpzeel weer over zijn schouders gelegd en sukkelde nu op de Wouwpoort aan.

„Genavond mannen!" zei de tuinman, toen hij de poort was doorgereden.

„Genavond Lenaars, je hebt daar maar weer een mooi vrachtje," zei Flip.

„Dat heb ik zeker, maar denk erom, dat het zwaar is, hoor!" De kar rolde over de keien de stad binnen en de beide schildwachten keken het zaakje na.

„Nou," zei Janus, „zie je wel, dat je geen meelijden hoeft te hebben met Pleun? Kijk eens aan, drie jongens duwen de kar van achteren. Gunst man, Pleun hoeft zowat niks te doen."

„Ja, dat zie ik, maar zeg Janus, Pleun Lenaars heeft toch maar twee jongens?"

„Wel zeker, wat dan?"

„Nou, kijk eens, er lopen drie jongens achter."

„Zeker een knecht," bromde Janus.

„Vast niet!" verzekerde Flip. „Een knecht kan er bij de tuinman niet op overschieten. Ik zou wel eens willen weten, wie die derde is."

„Och man, wat kan jou dat schelen?”

„Net zoveel als jou. Ten slotte zijn wij hier op wacht gezet en moeten we ervoor zorgen, dat er geen verdachte personen de stad binnenkomen. Jammer, dat ik dit niet eerder gezien heb, dan had ik die knaap eens even aangehouden.”

„Laat naar je kijken, Flip. 'n Jongen van een jaar of zestien, wat kan dat nou zijn?”

„Weet je niet. Hij kan best een Franse spion zijn. Ik zal er straks toch even melding van maken op de wacht.”

„Wat een kouwe drukte om een kwajongen. Weet je, wat je daarmee op je hals haalt?”

„Nou, zeg het maar!”

„'n Dikke kans, om er achteraan gestuurd te worden. Ben je misschien de hele nacht mooi mee. Mij niet gezien, hoor!”

„We moeten onze plicht doen, Janus!”

„Ja, dat kan wel en dat doe ik ook; ik loop hier toch mijn wachtje te kloppen? Maar ik voel er niets voor, meer aan te halen dan nodig is.”

„Wij moeten waakzaam zijn,” bracht Flip hier weer tegenin, maar 't hielp hem niet veel, want Janus was eenvoudig niet warm te krijgen voor extra-werk.

„Hoor eens, Flip,” zei hij, „je kunt doen, wat je wilt, maar je laat mij met rust, hoor. Je laat Teun Hogemans uit de Potterstraat maar meegaan; die houdt nog al van zulke werkjes.”

„We zullen wel zien!” was het antwoord van Flip.

Ondertussen was Pleun Lenaars met zijn kar de Hoogstraat langs gereden, had de Kerkstraat genomen, om in de Beulstraat zijn huis te bereiken.

„Je wordt bedankt voor je hulp,” zei toen een van de jongens van Pleun tegen de vreemde jongen, die meegeholpen had, om de kar te duwen.

„Kun je mij ook een lokement wijzen?” vroeg de vreemde.

„O jawel, als je naar de haven loopt, heb je daar vlakbij het Zwijnshoofd, daar kun je wel terecht!”

Tegelijk wees hij hem, welke richting hij volgen moest.

„Dank u wel en koedenavond,” zei de vreemde.

„Die praat wel Hollands en toch is het vast geen Hollander,” zei Pleun, die het gesprek gehoord had. „Hoorden jullie wel, dat hij „koedenavond” zei?”

Ja, dat hadden de jongens ook gehoord, maar zij konden, evenmin als hun vader, zeggen wat voor een landsman hij zou zijn.

„’t Zal toch geen Franse spion zijn?” vroeg Henk.

„Och kom, een jongen van een jaar of zestien!” meende Jaap.

„Ouder is hij vast niet. Zo één sturen ze toch zeker nooit uit als spion?”

„Hij lijkt me ook wel wat jong voor spion,” meende Lenaars, „maar kom jongens, geen praatjes, we moeten gauw onze vracht lossen en dan naar bed. Ik ben zo moe als een hond!”

Ondertussen was het de vreemde jongen na wat zoeken en vragen gelukt de haven te vinden en daar had hij al spoedig het Zwijnshoofd ontdekt.

Hij stapte naar binnen en vroeg de kastelein of er ook officieren in zijn logement waren.

„Nee,” zei de kastelein, „die moet je hier niet zoeken, jonge vriend, die heren komen niet in het Zwijnshoofd. Ze gaan altijd naar de Meersch, ja, het koffiehuis de Meersch.”

„O, dank u wel, waar staat dat koffiehuis?”

„Op de Grote Markt. Kijk, je loopt recht door deze straat uit. Dan sla je de eerste straat links in en vervolgens de eerste straat rechts. Als je die uitloopt, kom je op de markt terecht en daar zul je de Meersch wel gauw ontdekken. Moet je daar logeren?”

„Lokeren? Nee, ik heb een boodschap voor één van de kaptains.”

„Zo, maar wat ik zeggen wou, jij bent geen Berger, baas. Ik ken alle jongens uit Bergen op Zoom, maar jou ken ik niet. Jij bent zeker een vreemde?”

„Ja zeker, ik ben hier vreemd.”

„Als je soms onderdak zoekt, kom dan maar naar het Zwijns-
hoofd. In de Meersch kun je niet logeren. Die is geheel door de
kapiteins en officieren in beslag genomen.”

„Dank u wel, ik zal eraan denken, maar ik moet nu eerst mijn
boodschap gaan doen.”

Weg was de jongen.

„Als dat maar zuivere koffie is,” mompelde de waard. „Hij is
zo schuw en hij praat zo vreemd. 't Is dat 't nog maar een
jongen is, anders zou ik denken, dat hij een Franse spion is.
Afijn, als dat zo is, zullen we er wel meer van horen!” En daar-
mee was de zaak voor hem afgedaan.

't Was ondertussen geheel donker geworden en daarom viel het
voor de vreemdeling niet mee, de Meersch te vinden. Hij hield
zich stipt aan de aanwijzingen van de waard en zo bereikte hij
in korte tijd de Grote Markt. Nu werd het uitkijken naar de
Meersch. Hij verwachtte wel een uithangbord te zullen zien,
maar dat lukte niet. Al eenmaal was hij de markt rondgelopen
en nog had hij de Meersch niet ontdekt.

Opeens werd zijn aandacht getrokken door 'n troepje mili-
tairen, dat luid pratend de markt kwam oplopen.

„Die zullen vast naar de Meersch gaan,” dacht de jongen.
„Wacht, ik zal hen volgen.”

Zo gezegd, zo gedaan en werkelijk liepen die lui naar het ge-
zochte koffiehuis. De jongen zag hen naar binnen gaan, maar
durfde hen niet dadelijk te volgen. Hij wilde nog even wachten
en eerst de omgeving eens opnemen. Als het daarbinnen fout
liep, moest hij proberen te ontsnappen. Hij ontdekte naast het
koffiehuis een smalle steeg, die weer verbinding had met een
smal straatje. Het werd daar een wirwar van steegjes, zodat hij,
bang om te verdwalen, maar gauw terugging naar de markt.

Weldra stond hij weer voor de Meersch. Geen wonder, dat hij
het bij zijn eerste tocht niet had kunnen ontdekken. Er was aan
de hele voorgevel geen uithangbord te ontdekken. Fijn, dat die

militairen gekomen waren. Nu wist hij tenminste, waar hij zijn moest. Wanneer hij geluk had, zou meneer Van der Plas daar nu ook zijn en dan kon hij zijn boodschap doen. Als dat gebeurd was, zou hij zo vlug mogelijk naar het Zwijnshoofd gaan. Daar zou hij wel kunnen slapen en dan maar wachten, tot meneer Van der Plas zijn antwoord gereed had. Hij voelde zich niets op zijn gemak in zo'n vreemde stad en dan met zo'n gevaarlijke boodschap. Hij zou de Here danken, als hij er weer uit was en de weg naar Antwerpen weer onder zijn voeten had.

Maar kom, hij zat nu eenmaal in het schuitje en nu moest hij varen ook. Flink zijn; hij behoefde geen moord te doen.

Voorzichtig duwde hij de deur van de Meersch open en stond in een lege gelagkamer, flauw verlicht door een aantal kaarsen.

Achter de toonbank ontdekte hij iemand op wie hij toeliep. Hij vermoedde, dat het de kastelein was en vroeg: „Meneer, kunt u mij ook zekken of hier officieren zijn?”

„Ja, die zijn hier, maar wat zou dat?”

„Ik wilde kraag meneer Van der Plas spreken; zou dat kaan? Ik heb een boodschap voor hem.”

„Wie kan ik zeggen, dat hem spreken wil?”

Daar zat de jongen.

Op die vraag had hij niet gerekend en omdat hij zijn naam niet durfde noemen, zei hij: „Zek u maar, dat een koed vriend hem spreken wil.”

Het antwoord van de kastelein op deze mededeling heeft de jongen nooit gehoord, want nauwelijks had hij dit gezegd, of de buitendeur ging piepend open.

Verschrikt keek hij in de richting van de deur.

„Ha, daar hebben we onze knaap al!” riep Teun Hogemans, die het eerst naar binnen stapte, maar hij had nog geen drie stappen in de gelagkamer gedaan, of de vreemde jongen was geblazen. Hij duwde een deur open naast de tapkast en glipte de keuken in.

„Da's ook sterk,” zei Flip Troost, „we behoeven niet te vragen

of die jongen wat op zijn geweten heeft. Vooruit Teun, we gaan hem na!”

Samen stormden ze op de deur af, waardoor de jongen was verdwenen, maar daar vonden ze de waard op hun weg.

„Niet zo'n herrie, alsjeblieft,” zei hij, „dit is een deftig koffiehuis, waar alleen officieren komen. Ik zou eerst wel eens willen weten, wat jullie hier zoeken.”

„Dat zullen wij jou niet aan je neus hangen,” zei Teun Hogemans. „Wij hebben opdracht, die jongen te pakken, want hij is vermoedelijk een Franse spion!”

„Dat zal hij zeker niet zijn, want hij kwam met een boodschap voor kapitein Van der Plas. Me dunkt, daar hebben jullie niets mee te maken!”

„Vent, ga op zij!” schreeuwde Flip, „we moeten erdoor!”

Maar de waard week niet van zijn plaats.

„Kom mee, Teun,” zei Flip toen, „dan gaan we door de voordeur. Maar reken erop, vriendje — dit tot de waard — dat we er rapport over zullen opmaken!”

„Jullie maken maar, hoor! Maar jullie maken mij niks!” lachte de kastelein.

II

BEZOEK OM VAN TE SCHRIKKEN

Toon Reuterkamp kon niet slapen.

Het was een warme juliavond en op zolder in de bedstee, waar hij moest slapen, was het snikheet. Zodoende lag hij aldoor maar te draaien, zonder de slaap te pakken te kunnen krijgen. De kaars stond op een tafeltje rustig te branden. Eigenlijk hield dat vlammetje hem ook nog wakker, dacht Toon. Maar moeder Jaantje wilde dat nu eenmaal. „Je weet nooit, wat er 's nachts gebeurt,” zei ze altijd. „Nu met dat verschrikkelijke beleg kun je midden in de nacht je bed uit moeten en als er dan geen licht is, loop je op die donkere zolder kans, dat je door het trapgat valt.”

Toon ging dus elke avond met een brandende kaars naar bed. Hij sliep daar heel alleen en in 't begin had hij dat niet leuk gevonden. Maar nu wende hij er al wat aan. Hè, jammer toch, dat hij nu niet slapen kon. Morgen was 't weer vroeg licht en dan werd hij altijd wakker. 't Zou dus een kort nachtje worden, wist hij nu al. En dat kwam slecht uit, want hij moest zijn vader helpen. Die was timmerman en had het nu verbazend druk. Veel mensen wilden planken voor hun ramen hebben, anderen hadden schade aan hun huizen door de beschieting. O nee maar, daar was werk genoeg en omdat er nu van school gaan toch niets kon komen, mocht Toon zijn vader helpen. Tjonge, daar werd je moe van, en dan moest je 's nachts goed slapen . . . knapte je weer lekker op . . .

Al soezend was Toon toch in slaap gesukkeld. Het kaarsje brandde nog rustig door.

Opeens werd hij met een schok wakker. Wat was dat? Had hij gedroomd? Hij kon het zich niet herinneren. Misschien was er weer een bombardement begonnen. Dat deden de Fransen 's nachts wel meer. Maar nee, dat was het ook niet. Hij hoorde geen enkel schot vallen.

Waar was hij dan toch wakker van geworden? Stil, daar hoorde hij wat.

't Leek wel of er iemand op het dak zat.

Nee, toch niet, 't was weer stil. Dat was het dus ook niet. Enkele ogenblikken lag hij gespannen te luisteren, maar het bleef stil. Verbeelding geweest natuurlijk. Hoe kon hij ook zo dom zijn. Slapen moest hij en gauw ook. Morgen was er weer veel te doen. Hij ging op zijn rechterzij liggen en probeerde de slaap weer te pakken te krijgen. 't Leek wel of 't lukken zou. Maar toen opeens hoorde hij een vreemd geschuur langs de pannen. Hij schoot met een ruk overeind. Dat was nu toch stellig geen verbeelding. Zou 't een kat zijn? Och, dat kon immers niet. Katten met hun fluwelen poten maken nooit herrie en tenminste niet zo'n vreemd schurend geluid.

Maar wat zou het dan zijn?

Daar was het weer. Hij hoorde het nu heel duidelijk. 't Ging in de richting van het dakraam. Zou hij eens even kijken?

Hij aarzelde nog. 't Was ook wel wat griezelig. De veilige beslotenheid van de bedstee te verlaten en op je blote voeten over de zolder gaan lopen, was heus geen pretje.

Hoorde hij dat goed? Werd er tegen het dakraam getikt? Even wachten nog. Ja, daar had je het weer. Maar nu moest het niet erger worden! Wie stond daar nu in het midden van de nacht op een dakraam te tikken! Dat moest toch wel iets heel bijzonders zijn. Hij kneep eens stevig in zijn arm. Heus, hij was goed wakker, hij droomde dus niet.

Toon gooide het dek van zich af en zijn benen over de rand van

de bedstee. Met een wip stond hij op de vloer. Daar was dat vreemde getik weer, luider nu dan zoëven.

Voetje voor voetje scharrelde hij in de richting van het dakraam. Wat zou hij daar te zien krijgen?

Opeens bleef hij stijf van schrik staan. Er was een gezicht voor het raampje.

Kom nou, dat was toch zeker onzin.

Hij deed behoedzaam nog een paar passen naar voren. Ja, nu zag hij het nog duidelijker. Hij verbeelde het zich niet; 't was werkelijk zo, er was een gezicht, een jongensgezicht, vlak tegen het dakraam. Dat gezicht keek naar binnen. Natuurlijk zag dat gezicht hem; daarvoor zorgde de brandende kaars. Wat moest hij doen?

Het liefst was hij zo vlug mogelijk weer in bed gekropen. Maar

daarmee werd de zaak niet opgelost, begreep hij. Die jongen daarbuiten wilde wat. Misschien zat hij wel in nood en moest hij geholpen worden.

Nu aarzelde Toon niet langer. De gedachte, dat daar iemand op het dak zat, die hulp nodig had, verdreef alle bangheid.

Resoluut stapte hij nu naar het dakraam toe.

„Wat moet jij daar?” vroeg hij op een fluisterton.

„Kraag naar binnen!” klonk het angstig.

„Kraag naar binnen,” dacht Toon, „wat is dat nu voor onzin? Welke kraag bedoelt die knul?” Hij wilde al zeggen, dat hij zich midden in de nacht niet met zulke flauwiteiten ophield, toen de jongen begon te fluisteren: „Help, help mij, om Gods wil!” Terwijl hij dit zei, wreef hij in zijn handen, om duidelijk te maken, dat hij in nood zat.

Maar dat was toch zeker geen flauwigheid, begreep Toon. Er was wat met die jongen en dat van die „kraag” had hij zeker niet goed verstaan. Toon begreep, dat het zijn plicht was, te helpen. Maar wie haalde hij in huis, als hij het dakraam openmaakte? Hij kende de jongen niet. Wat was die knaap van plan? Daarom opende hij het dakraam op een kiertje en vroeg toen op gedempte toon: „Wie ben jij eigenlijk en wat moet jij hier?”

„O koede vriend,” zei de jongen fluisterend, „de kendarmes zitten mij op de hiel, laat mij kauw binnen, vóór zij mij pakken!”

’t Klonk niet erg geruststellend, vond Toon. Een jongen, die door de politie gezocht werd, was nu niet precies iemand, die je graag in huis haalde. Maar omdat die vreemde snoeshaan hoe langer hoe angstiger werd, meende Toon hem toch maar binnen te moeten laten.

„Kauw, kauw, ik hoor de kendarmes al!” klonk het weer en toen was Toon over zijn aarzeling heen. Hij opende het raampje zo ver hij kon en de jongen begon dadelijk aanstalten te maken, om er doorheen te kruipen.

„Zachtjes aan, zachtjes aan!” temperde Toon zijn onbesuisdheid, „en maak vooral geen lawaai, want mijn zusje slaapt hieronder en ik wil niet, dat zij er iets van hoort.”

„Koed, koed, ik zal heel voorzichtig zijn,” klonk het dadelijk terug, „maar help mij dan alstublieft.”

„Steek eerst je benen door 't gat!” commandeerde Toon, „goed zo, zakken maar, ik houd je wel vast, zodat je niet op de zolder valt.”

Dat was heel mooi van Toon, maar hij had maar één hand beschikbaar. Hij moest er namelijk ook voor zorgen, dat het dakraam straks niet met een slag zou dichtvallen. Als dat gebeurde, zou hij de poppen aan het dansen hebben. Hij kon dus maar één hand gebruiken, om de nachtelijke bezoeker te helpen. Hij sloeg zijn arm om diens benen en terwijl hij met zijn andere hand het raampje tegenhield, liet hij de gast heel langzaam naar beneden zakken.

Eindelijk stond de vreemde op de zolder en Toon sloot heel voorzichtig het raampje. Zie zo, die was binnen, maar hoe moest het nu verder!

De vreemde jongen stond Toon een beetje beteuterd aan te kijken. Hij wist blijkbaar niet goed, wat hij nu het eerst zeggen moest. En Toon wist ook niet, hoe te beginnen. Bij het flauwe licht van de kaars stonden zij elkaar zo'n beetje dwaas aan te kijken.

Eindelijk begon de vreemde: „Ik dank je zeer, ik dank je zeer, omdat je mij geholpen hebt. O, ik was zo bang, dat de soldaten mij pakken zouden. Als ze mij kepakt hadden, zou ik zeker doodkeschoten zijn, da's vast!”

„Dan heb je zeker nog al wat óp je geweten?” informeerde Toon, die er nog maar geen hoogte van kon krijgen, wat voor een bezoeker hij hier op de zolder had. Soldaten en doodschieten, het leek allemaal nog al gevaarlijk.

Ineens kreeg hij een helder ogenblik.

„Ben jij een Fransman?” vroeg hij.

„Ja, dat wil zekken, zo'n beetje.”

„Zeg, houd je grootje voor de gek met je beetje, je bent een Fransman of je bent het niet. Zeg nu maar eens gauw, wat je bent. Da's waar ook, ben jij soms een spion?”

„Een beetje!” klonk het weer.

Toon maakte zich kwaad. Wat dacht die vreemde snoeshaan wel, dat hij hem hier midden in de nacht op zijn eigen zolder voor de gek kon houden? Hij duwde het dakraam weer omhoog en commandeerde: „Vooruit, de zolder af en gauw een beetje!”

„O koede vriend, laat me hier blijven; heus, ik houd je niet voor de mal. Ik zal je alles vertellen, maar laat me dan hier moken blijven, want o, die kendarmes, ik ben zo bang!”

Het dakraam zakte weer, Toon liet zich vertederen. Maar ondertussen begreep hij, dat hij hier niet kon blijven staan op z'n blote voeten en in zijn nachtkleren. Ook was het gevaar groot, dat Janna, die precies onder Toon sliep, iets zou horen.

„Ik kruip weer in de bedstee,” fluisterde hij. „Trek hier je schoenen uit en kom dan ook naar de bedstee. Daar kun je me dan vertellen, wat er met jou aan de hand is.”

De vreemde jongen maakte onmiddellijk zijn schoenen los en trok ze uit. Toen kwam hij op z'n tenen naar de bedstee slui-
pen.

Maar praten met iemand, die voor de bedstee stond, leek Toon nog te riskant. Het was een grote ouderwetse bedstee, waarin Toon de nachten doorbracht. Er was wel ruimte voor drie jongens.

„Doe je kleren maar uit en kruip dan ook in de bedstee,” zei Toon, na even te hebben nagedacht. „Het lijkt mij veiliger, dat we in de bedstee de zaak met elkaar bepraten.”

De jongen liet zich dat geen tweemaal zeggen. Blijkbaar was hij doodmoe. Zo vlug hij kon, trok hij zijn bovenkleren uit, legde ze op de grond en kroop toen naast Toon onder de dekens.

Behaaglijk strekte hij zijn benen uit en fluisterde: „Heerlijk, zo'n Hollands bed. Ik ben erg moe, maar nu kan ik lekker rusten!”

„En slapen,” vulde Toon aan.

„Kraag, heel kraag.”

„Ja, maar eerst vertellen vader, want ik weet nog steeds niet met wat voor een snoeshaan ik nu in bed lig.”

„Ik ben geen snoeshaan,” zei de vreemde, „ik ben een eerlijke jongen, maar onkelukkig, erg onkelukkig.”

„Nou, vertel dan maar eens, wat je op je hart hebt,” zei Toon, „maar denk erom, dat je mij geen leugens op de mouw speldt, want dan werk ik je zo weer het dakraam uit.”

„Nee, nee, je hoeft niet bang te zijn, ik zal je alles naar waarheid vertellen.”

Toen begon de vreemde jongen met zijn verhaal.

III

DE SPION VERTELT ZIJN VERHAAL

Maar hij had nog geen woord gezegd of Toon viel hem al in de rede.

„Denk er vooral om,” zei hij, „dat je fluistert, hoor. Als er gewoon gepraat wordt midden in de nacht, klinkt dat heel ver door en licht zou Janna het kunnen horen. Die slaapt in het kamertje hier pal onder, dus vooral fluisteren, hoor! En vertel me dan nu maar eens, hoe het kwam, dat de soldaten jou achternazaten.”

„Ik zal maar bij het bekin bekinnen,” zei de vreemde jongen, „en eerst eens vertellen, hoe ik heet. Nou dan, mijn naam is Jacques Landberg. Mijn vader was predikant bij de Waalse Kerk in Rotterdam. Zodoende spreek ik Hollands, maar omdat mijn moeder een Franse was, is vader later dominee geworden bij een kereformeerde kerk in Frankrijk. Ik heb nog een zusje. Zij heet Louise.”

„Hoe oud is ze?” informeerde Toon.

„Een jaar jonger dan ik; ze is nu vijftien.”

„Mooi zo, vertel nu maar verder.”

„Eerst is mijn vader gestorven en toen stierf mijn moeder.”

„Tjonge, dat is jammer!”

„Ja, dat is het zeker. Wij zijn toen bij een oom in Antwerpen terechtgekomen. Die oom heet Staaf Verhellemans. Hij is getrouwd geweest met een zuster van moeder.”

„Is die tante ook al gestorven?”

„Ja, kort na moeder. Wij woonden nog maar pas bij haar in huis.”

„Jullie zijn wel erg ongelukkig, hoor,” betuigde Toon zijn medeleven, „maar vertel verder. Ik heb nog steeds niets over die soldaten gehoord.”

„Dat komt nog, wacht maar,” hervatte Jacques zijn verhaal. „Oom Verhellemans is skatrijk. Hij verdient veel aan het Franse leker. Door zijn vriendskap met een voorname markies, krijgt hij bijna alle leveranties voor het leger. Maar je bekrijpt, dat hij daar meteen wat voor terug moet doen. Er moest een brief naar een officier in Bergen op Zoom, maar zij wisten niet, hoe ze die brief hier moesten krijgen. 't Was natuurlijk een kevaarlijke brief.”

„O, ik begrijp het al,” viel Toon hem driftig in de rede. „Dat is een brief voor een verrader natuurlijk. Jij bent dus eigenlijk toch een Franse spion!”

„Je zou me zo kunnen noemen, maar vergeet niet, dat ik helemaal onskuldig ben. Oom heeft me kedwongen, die brief wek te brengen, hoewel ik er helemaal geen zin in had.”

„En waar is die brief nu?”

„Die zit nog tussen de zolen van mijn rechterskoen!”

Toon rilde ervan. Daar vlak voor de bedstee stond een schoen en in die schoen zat een verradersbrief van de Fransen. Wat was dat allemaal verschrikkelijk gevaarlijk. Als vader dat eens wist! Dan zou het er voor Jacques slecht uit zien, vreesde hij.

„Maar waarom heb jij die brief niet dadelijk naar de vent gebracht, die hem moest hebben?” vroeg hij toen.

„Daar was ik mee bezig. Ik was al in een koffiehuis bij de haven geweest . . .”

„O, zeker het Zwijnshoofd,” meende Toon.

„Maar daar waren geen soldaten. Toen ben ik op de markt gaan zoeken. Ik zag een troepje officieren en dat liep ik na. Ze kingen ergens binnen en toen ben ik ze na kekaan.”

„Dat zal wel in de Meersch geweest zijn, daar zitten die hoge pieten altijd.”

„Ik weet niet, hoe dat koffiehuis heet,” bekende Jacques, „maar

toen ik koed en wel binnen was, ontdekte ik een man, die mij vroeg, wat ik kwam doen. Toen zei ik, dat ik een boodskap had voor een officier, of een kapitein, keloof ik."

„Hoe heette die vent?" wou Toon weten.

„Van der Plas is zijn naam."

„Zo, zo, Van der Plas, ja, die naam heb ik wel eens horen noemen. En zou die voor verrader spelen?"

„Dat weet ik niet," haastte Jacques zich te zeggen. „Ik weet ook niet, wat er in de brief staat. Daarvan heeft oom mij niets verteld. Ik moest alleen maar proberen, binnen Bergen op Zoom te komen en de kapitein op te zoeken. Ik moet hem de brief keven en op antwoord wachten. Dat antwoord moet ik dan weer naar Antwerpen brengen."

„Dus je moet weer terug?"

„Ja zeker, wat dacht je dan? Ik kan ook Louise daar niet alleen laten. We hebben het niet prettig bij oom, maar als wij samen zijn, kaat het nog wel. Maar ik kan natuurlijk niet terug, voor ik de brief aan de kapitein heb kekeven."

„Dat snap ik, maar hoe moet dat nu? Ze zitten jou achterna en er wordt dus op jou gelet. Op deze manier zal het niet meevallen, je brief aan kapitein Van der Plas te geven."

„Daar ben ik ook bang voor; ik weet nog niet, hoe dat nu kaan zal."

„Nee, 't is allemaal erg moeilijk," zei Toon met een grote geeuw, want hij had geduchte slaap. „Maar hoe wisten die soldaten, dat jij in de stad bent?"

„Weet ik niet!" beweerde Jacques.

„Maar hoe ben jij dan de stad ingekomen?"

„O, heel eenvoudig; ik ontmoette een man met twee jongens, die een eind buiten de stad op een akker een kar met kroenten laadden."

„Dat zal Pleun Lenaars geweest zijn," meende Toon. „Die heeft tenminste twee jongens zoals wij en hij haalt bijna elke dag groenten binnen de stad. Nou, en toen verder?"

„De jongens kingen achter de waken duwen en ik king onke-
merkt tussen hen in lopen en zo kwam ik de poort door.”

„Waren er dan geen schildwachten bij de poort?”

„Ja zeker, er liepen er twee. Ze maakten nog een praatje met de
tuinman en die ene keek heel skerp naar me, dat herinner ik
me nog wel. Ik denk, dat die skildwachten die zaak niet ver-
trouwd hebben.”

„’t Is een mooie grap, Jacques, maar wij zitten er nu maar mee.
Wat moeten wij nu beginnen? Jij staat te boek als Frans spion.
Als zodanig word jij gezocht.”

„Ja, en als ze me vinden, word ik doodkeskoten!” probeerde
Jacques het verhaal nog griezeliĝer te maken.

„Daar heb je alle kans op, maar ik wil toch mijn best doen, om
je daarvoor te bewaren. ’t Is ten slotte de schuld van je oom.
Die had jou niet met zo’n zaakje op moeten knappen.”

„O, ik vind het fijn, dat jij me helpen wilt, Toon, maar hoe
moet dat nu? Ik durf de straat niet meer op, dat bekrijp jij
zeker wel?”

„Natuurlijk! Jij mag de straat niet meer op. ’t Zou je dood
kunnen zijn. Er zit dus niets anders op dan dat ik jou hier ver-
berg en dat we wachten, tot jij een goede gelegenheid krijgt,
om te ontsnappen.”

„Maar de brief dan?”

„Ja, da’s waar, die brief! Je kunt hem natuurlijk verscheuren
en dan aan je oom vertellen, dat je geen antwoord meegekregen
hebt.”

„Dan zou ik lelijk liegen, als ik het zo deed,” zei Jacques, „en
liegen is zonde, dat weet jij net zo koed als ik!”

Toon kreeg een kleur, maar dat was in de bedstee niet te zien
gelukkig. Moest me daar die Franse spion nog op zijn nummer
zetten; hij schaamde zich.

„Hoe komen we dan uit de knoei?” vroeg hij.

„Dat weet ik niet, dat weet ik heus niet. Als Louise niet in Ant-
werpen was, wist ik wel, dat ik deed. Dan bleef ik rustig in

Holland en keek ik nooit meer naar oom om. Maar ik kan dat arme kind toch niet alleen bij die akelige oom laten?"

„Nee, dat gaat niet!” zuchtte Toon. „Ik weet ook heus geen raad. We zitten er lelijk tussen, Jacques, dat weet ik wel, maar hoe wij er tussenuit moeten komen, weet ik heus niet. Zeg, da's waar ook, hoe ben jij eigenlijk bij mijn dakvenster terechtgekomen? Dat heb je me nog niet verteld.”

„Vóór ik in de Meersch binnenking, had ik de zaak eens koed opkenomen. Ik zag, dat er langs het koffiehuis een steeg liep en die king ik in. Ik kwam toen in een andere steeg en weer in een derde; het was een hele wirwar van smalle straatjes, net mooi, om te ontvluchten, als het nodig was. Nou, toen ik die man vroeg of er kapiteins bij hem waren, hoorde ik de voordeur opengaan. Ik keek om en zag twee soldaten naar binnen stappen.

„Ha, daar hebben we onze knaap al!” hoorde ik hen roepen. Naast de tapkast zag ik een deur. Ik duwde die open en stond toen in een keuken. Ik zag een deur, die kelukkig in de steeg langs het huis uitkwam en zo wist ik te ontsnappen. Ik dwaalde wat door die verskillende stegen. Nu en dan hoorde ik de soldaten skreeuwen en ik bekreep, dat zij mij nog steeds vervolgden. Opeens zag ik een lichtje ergens op zolder branden. Ik dacht: „Ha, daar zijn nog mensen wakker. Misskien willen die mij helpen.” Vlak bij mij was een huis in puin geknoten; ik krabbelde boven op de puinhoop, liep toen over een half afgebrokkelde muur en bereikte zo een dakkoot. Ik wist in de koot te komen en voetje voor voetje skuifelend bereikte ik het dakraam, waarachter ik een lichtje zag branden. Nou, en de rest van het verhaal weet jij. Je was zo vriendelijk om mij binnen te laten en zodoende konden de soldaten mij niet vinden. Tenminste voorlopig niet. Als zij huiszoeking kaan doen, vinden ze mij misskien toch nog!”

„Dacht jij, dat ze heel Bergen kunnen afzoeken naar jou? Geen denken aan!” verzekerde Toon. „Maar al zouden ze dat doen,

dan zou ik jou toch nog wel weten te verbergen, zodat ze jou met geen mogelijkheid zouden weten te vinden."

„Heus? Heb jij hier dan een keheime skuilplaats?" vroeg Jacques.

„Nou, en een goeie ook. Kijk, of nee, kijk maar niet, want 't is nou toch donker, maar ginds in de hoek van de zolder is een diepe kast, die niet te vinden is, als je niet weet, dat die kast daar is. Er zit ergens een spijker en als je daarop drukt, gaat er langzaam een schuifdeur open. Moeder bewaart er allerlei rommel. Daar ligt eigenlijk van alles. Maar moeder komt geen tweemaal in het jaar in die kast. Daar ben je dus zo veilig als wat. Overdag kun je in die kast zitten en 's avonds kom je bij mij in bed. Hoe lijkt je dat, Jacques?"

„Prachtig, heel fijn. Op die manier kunnen zij mij nooit krijgen. Wat ik zekken wou, 't is er zeker donker in die kast, aardedonker?"

„Nee, dat valt mee. Er liggen op ons dak enkele glazen pannen, om de zolder te verlichten en een paar van die pannen liggen precies boven die kast. Je kunt dus overdag wel zien, waar je zit en dat is heel gelukkig!"

Jacques dacht even na.

„Ja, maar nu nog eens wat: ik moet toch eten, Toon, hoe moet dat nou gaan?"

„Drommels Jacques, daaraan had ik nog in 't geheel niet gedacht!" zei Toon verschrikt.

„Ik wel," zei Jacques, „en dat is geen wonder, want ik heb sinds vanmiddag geen hap meer keketen. Mijn laatste brood heb ik toen opkeketen. Ik dacht: „Als ik bij de kapitein kom, zal die mij wel geven wat ik nodig heb." Maar dat is misgelopen, want ik heb geen kapitein gezien."

„Dus je hebt honger op 't ogenblik?"

„Als een wolf!" verklaarde Jacques.

„Dan zal ik toch eens gaan proberen of ik niet een paar boterhammen voor je te pakken kan krijgen en een stukje worst."

„O nee, doe dat niet,” zei Jacques. „Misskien worden ze wakker en dan ben ik verraden. Nee, nee, dan heb ik liever maar een beetje honger.”

„En dorst zeker ook.”

„Ja, de dorst is nog erger dan de honger.”

„Nou, zie je wel, ik hoor het al, ik moet erop uit voor je. Dat gaat zo niet. Ik moet wat voor je gaan halen en als je het op hebt, gaan we gauw slapen, want ik val bijna om van de slaap.”

„En als er dan één wakker wordt?”

„Geen nood, ik loop zo zacht als een kat en als er een wakker

wordt, zeg ik eenvoudig, dat ik even naar achteren moet, als je begrijpt, wat ik bedoel.”

Jacques lachte. „Ja, ik bekriep je best!” zei hij.

Toon was de bedstee al uitgegleden. Bij het wegstervende kaarsvlammetje gelukte het hem zonder ongelukken het trapgat te bereiken. Heel voorzichtig ging hij de ladder af en voetje voor voetje schuifelde hij naar de keuken. Hij wist precies, waar zijn moeder haar proviand bewaarde.

Met drie boterhammen, een homp worst en een kruik melk aanvaardde hij de terugtocht. Zonder ongelukken bereikte hij de ladder weer. 't Viel niet mee, om met twee handen vol de ladder op te klauteren. Maar Jacques had dat begrepen. Hij lag plat voorover bij het trapgat en reikte zo ver hij kon naar beneden. Toen Toon zo hoog was, nam Jacques de kruik van hem over en daarna ging de opstijging heel wat vlugger. Brood en worst gingen er bij Jacques in als koek en de melk versloeg zijn dorst. „Hoe dat nu verder met het eten moet, zullen we morgen wel eens bekijken, Jacques,” zei Toon, toen de jongen zijn maal naar binnen gewerkt had. „We zullen nu eerst maar eens lekker gaan slapen. Jij zult ook wel moe zijn. Misschien bezien we de zaak morgen weer heel anders. Maar je hoeft je niet bang te maken; ik zal ervoor zorgen, dat ze de Franse spion, die helemaal geen spion is, niet in handen krijgen. Wel te rusten!” „Slaap lekker!” antwoordde Jacques.

IV

TOON LAAT ZIJN BOTERHAM VALLEN

Jacques sliep die nacht tamelijk vast. Dat was ook geen wonder, want hij had een vermoeiende zwerftocht achter de rug.

Maar met de slaap van Toon ging het niet zo best. Hij lag al maar te woelen en heel vroeg in de morgen was hij alweer klaar wakker. Hij zat dan ook met een geweldige opgave. Hij moest immers de Franse spion verborgen houden en, wat nog veel moeilijker was, in het leven houden. Nauwelijks had hij de ogen open, of zijn zorgen stormden op hem aan. Er waren natuurlijk allerlei kwesties op te lossen. Voor verschillende dingen had Toon al een uitweg gevonden. Alleen het eten was nog een moeilijk vraagstuk. Hij hoopte maar, dat moeder vanmorgen niet zou merken, dat hij boterhammen en een stuk worst had weggepakt. Dat zou ze misschien wel niet. Als hij dit echter elke dag deed, kon het wel eens anders worden. Regelmatig een flinke eter erbij, dat moest in de gaten lopen. Hij zou dus brood moeten kopen en worst of iets dergelijks. Maar hoe kwam hij aan geld? In zijn spaarpot had hij niet veel en moeder wist precies, hoeveel er inzat. Daar wat uithalen kon dus ook niet. Halen met de belofte, dat hij het later wel zou betalen, behoefde hij ook niet te proberen. Dat zou misschien één keer goed gaan, maar daarmee zou het dan ook bekeken zijn. Bovendien zou er wat zwaaien, als vader Reuterkamp merkte, dat Toon schulden maakte. Nee, het was niet zo eenvoudig. Met een gul hart had hij vannacht de Franse spion hulp en bijstand beloofd, maar nu het erop aan ging komen, zat hij met de moei-

lijkheden. Toon wist er werkelijk niet uit te komen. Het leek hem 't beste, Jacques maar eens wakker te maken. Als hij wilde, kon hij in het hok de hele dag slapen. 't Hinderde dus niet of hij nu wat vroeger wakker gemaakt werd.

Voorzichtig begon hij de jongen heen en weer te schudden.

„Jacques, word eens wakker,” fluisterde hij.

Tegelijk hield hij een hand gereed, om die op de mond van de jongen te leggen, voor het geval hij eens mocht gaan roepen.

Maar dat liep goed af.

Langzaam opende Jacques de ogen en toen hij Toon naast zich zag zitten, begreep hij direct, waar hij was.

„Koedemorgen Toon,” zei hij vriendelijk.

„Ook goedemorgen. Lekker geslapen?”

„Heerlijk; in geen nachten heb ik zo lekker keslapen als vannacht. Ik ben fijn uitkerust.”

„Mooi zo, maar zeg, nu moet je eens horen. Ik heb eens liggen nadenken over jouw eten, maar ik weet echt niet, hoe dat moet. Als ik het uit moeders kast wegkaap, loopt dat in de gaten. Ik moet dus in de stad gaan kopen, maar daarvoor heb ik geen geld. Hoe moet dat nu?”

„Als dat het enige probleem was, zou het nogal schikken,” lachte Jacques. „Ik heb keld kenog, dat bekriep je toch wel? Wacht even.” Vlug als een aal sprong hij uit bed, rommelde wat in zijn broekzak en overhandigde Toon enkele goudstukken.

„Lieve mensen, Jacques, voor dat geld kan ik je wel een jaar eten geven. Maar je moet het weer terugnemen, want ik heb er niets aan. Je begrijpt toch wel, dat een jongen van timmerman Reuterkamp niet met een goudstuk over de toonbank kan betalen, als hij een paar broodjes of een worst komt kopen? Ze zouden direct naar vader lopen, om te vragen of dat wel zuivere koffie was. Heb je niet wat kleiner geld?”

„O jawel,” zei Jacques, „ik heb in Wouw bij de dominee enkele koudstukken kewisseld voor klein keld, wacht maar even.”

Een ogenblik later had Toon een handvol klein geld. Hij beloofde, dat hij na het ontbijt wat kleine broodjes, een worst en wat boter zou gaan kopen. Onder een of ander voorwendsel zou hij dit naar de zolder trachten te smokkelen.

„Maar nu is het uit met ons gepraat. Jij moet in de kast en ik naar beneden. Ik wil proberen, een emmer water naar boven te brengen, anders verdroog je van dorst.”

„Kraag, als je dat doen wilt!” zei Jacques.

Voordat hij echter de ladder afgang, bad Toon tot de Here. Hij dankte voor de genadige bewaring in de nacht en hij bad om hulp voor de belegerde stad en ook voor zijn vriend Jacques.

„En nu zachtjes eruit, Jacques,” commandeerde hij. „Neem je kleren maar mee, die kun je in de kast wel aantrekken.”

Geen vijf minuten later zat de Franse spion veilig opgeborgen achter de geheime deur en Toon schoot haastig in zijn kleren. Met opzet liet hij zijn zakmes liggen en toen gleed hij zachtjes langs de ladder naar beneden. Hij ging zich onder de pomp wassen. Dat was niets bijzonders. Maar daarna pompte hij een houten emmer half vol water en sloop daarmee als een kat naar de zolder. Zie zo, Jacques kon vast drinken. Een kruik had hij al. Toon was blij, toen dat karwei achter de rug was en hij evenals alle morgens rustig naar beneden kon gaan.

Moeder was net opgestaan.

„Zo Toon, goeiemorgen, jij bent er vroeg bij.”

„Morgen moeder, ja, 't is op zolder zo akelig warm enne . . . ik dacht, dat ik nog hout moest hakken.”

„Ja, dat moet je net. Je kunt het nog wel vóór het ontbijt doen. Lust jij worst op je brood, Toon?”

„Graag moeder!” Hij zei het met angst in het hart, want hij was bang, dat hij 's nachts het laatste stuk had meegepakt. Zie je wel, daar had je het nu al.

„'t Gaat over, Toon,” hoorde hij moeder zeggen. „Ik dacht, dat ik nog een stuk had liggen, maar dat is niet zo. Nou, dan moet je na het ontbijt maar even naar Tumey, de slager, lopen.”

„Best moeder,” zei Toon, terwijl hij de keuken uitliep, om in de schuur hout te gaan hakken.

Liep dat effe mee! Kon hij bij Tuney tegelijk voor Jacques een flink stuk worst kopen.

Een half uur later zat het gezin aan de dis. Vader Reuterkamp deed het gebed en toen begon de maaltijd.

Janna, die tweede meisje was bij dominee Folkers, had 's morgens altijd haast. Maar dat verhinderde haar niet, deel te nemen aan de gesprekken. 't Ging natuurlijk over de belegering van de stad. Moeder zei, zoals ze bij elke maaltijd deed, dat het zo'n zegen was, dat er eten genoeg in de stad was. De stad kon niet ingesloten worden door de vijand en zodoende kon er regelmatig voorraad worden aangevoerd.

„O ja vader,” zei Janna opeens, „dominee Folkers vroeg of u vandaag kunt komen. Het achterhuis is stuk geschoten, weet u wel, en hij wilde graag, dat u de gaten met planken dichtspijkerde.”

„Zeg maar, dat 't vandaag in orde komt, Janna. Toon, dat is net een werkje, waarbij jij me kunt helpen, jongen!”

„Goed vader,” zei Toon, „maar ik moet eerst voor moeder nog naar Tumey.”

„Dat doe je dan maar!”

„O ja,” begon Janna weer, „jullie kennen die Teun Hogemans wel, die soldaat, die bij vrouw Toolenaar in de Potterstraat in de kost is?”

„Zeker, en wat is er met hem? Is hij gesneuveld?” vroeg Reuterkamp.

„Gelukkig niet, maar net vóór ik naar huis wou gaan gisteravond, kwam hij bij dominee Folkers vragen of die geen Franse spion in zijn huis verborgen hield! Verbeeld je, de dominee zeker.”

Toon schrok zich een ongeluk, de vlammen sloegen hem uit, maar omdat iedereen naar Janna keek, werd er niet op hem ge-

let. Vlug brak hij een stukje van zijn brood af en probeerde daarmee de poes te lokken.

„Was Hogemans op zoek naar een Franse spion?” informeerde Reuterkamp.

„Ja, hij vertelde tenminste, dat er gisteravond een de Wouwoort binnengeglipt moet zijn.”

„O griezel,” zei Teuntje, „een spion!”

„Kind, daar hoef jij niet van te griezelen,” zei Janna. „’t Was trouwens niet eens een man, ’t was nog maar een jongen, vertelde Hogemans.”

Toon zat ondertussen op hete kolen en hij was dankbaar, dat hij in het achterhuis „Volk”! hoorde roepen. Hij rende erheen en kwam terug met het bericht, dat er bij Alleplas, de grutter, bommen in huis gevallen waren. Die jongen van de grutter, Jan, kwam vragen of Reuterkamp eens gauw wilde komen kijken.

„Zeg maar, dat ik vandaag even kom,” zei vader.

Toon was dankbaar voor deze interval, want toen hij weer aan tafel terugkwam, was het gesprek over Hogemans en de Franse spion uit.

Maar de arme jongen was nog niet aan het eind van zijn beproevingen.

Opeens klonk in de straat het geklingel van een bel.

„Da’s de stadsomroeper!” zei Dries. „Wat zou die te vertellen hebben? Stil nu eens even, laten we eens luisteren!”

Allen zwegen en door de stilte, die nu in de kamer heerste, klonk duidelijk de stem van de omroeper. Hij vertelde, dat er de vorige avond een Franse spion de stad was binnengeslopen. ’t Was een jongen van ongeveer zestien jaar. Hij droeg een blauwe boerenkiel en een grote flaphoed. De burgerij werd opgewekt, uit te kijken naar deze spion. De gouverneur van de vesting, Prins van Hessen-Philipsthal, loofde een prijs van honderd gulden uit voor hem of haar, die de spion wist op te sporen.

Als Toon op dat oogenblik een klap van de molenwiek had gekregen, zou hij niet erger geschrokken zijn dan hij nu deed.

„Deksels,” zei Janna, „da’s een mooi aardigheidje. Nu wou ik, dat hij toch maar bij dominee Folkers in huis zat, dan ging ik rap naar de gouverneur en verdiende zo honderd gulden.”

„En dan was jij meteen een lelijke verraadster!” viel Dries uit. „Vind jij dat zo leuk?”

„Nou, ’t is toch zeker een spion!” verdedigde Janna zich.

Toon maakte zich bang, dat zij hem nu naar zijn mening zou

vragen. Hij voelde, dat hij een kleur had als een gekookte kreeft en ineens liet hij een boterham op de grond vallen. Dadelijk schoot hij onder de tafel. „Hei kat, blijf af!” riep hij. „Schiet op, poes!”

„Toon, wat scharrel jij daar onder de tafel?” vroeg moeder Reuterkamp.

„Ik heb mijn boterham laten vallen, moeder,” klonk het uit de diepte.

„Zo, da's maar raar, hoor, dat overkomt je anders nooit!”

Toon kwam weer onder de tafel uit, stootte zijn hoofd nog eens tegen de rand en belandde eindelijk weer op zijn stoel. Natuurlijk had hij nu een hoofd als een pioenroos, maar dat was geen wonder. Niemand zei daar ook iets van en toen vader opmerkte, dat, als de vesting de Fransen in handen viel, het zeker door verraad zou gebeuren, durfde hij te zeggen: „Dat zou toch vreselijk zijn, vader!”

„Zeker jongen, dat zou het, maar verraders zijn overal aan 't werk. Pas maar op en doe nooit aan zo iets mee.”

Toon schudde maar eens met zijn hoofd. Hij durfde hierop niets te antwoorden, bang, dat hij zich zou verraden.

„Doe maar nooit aan zo iets mee,” zei vader daar. De goede man moest eens weten, wat er aan de hand was. Op zolder in de geheime kast zat de Franse spion, naar wie druk gezocht werd. O, o, als vader dat eens wist. Hij voelde zijn hart bonzen en hij was dankbaar, dat Janna vroeg: „Vader, kunt u lezen en danken, ik moet nodig naar de dominee.”

„Zeker kind, geef de Bijbel maar aan.”

Reuterkamp las een hoofdstuk uit de Statenbijbel en dankte daarop voor het genoten maal.

Hè, hè, dat was een pak van 't hart van Toon. Zo'n benauwd ontbijt had hij nog nooit gehad.

„Moeder, nu moet ik zeker eerst naar Tumey om worst?” vroeg hij.

„Ja, da's goed, Toon, wacht, ik zal je geld geven.”

„Niet te lang erover doen, Toon,” waarschuwde vader, „je moet me helpen dat weet je. Als je voor moeder klaar bent, moet je direct naar dominee Folkers komen.”

„Goed vader.”

Toon vertrok. Hij ging naar slager Tumey. Daar moest hij worst kopen voor moeder en ook voor Jacques. Dat was wel een beetje lastig. En bij bakker Van Driel wilde hij dan nog broodjes kopen.

Waar moest hij dat allemaal laten? De voorraad voor Jacques zou hij onder zijn kleren stoppen en de worst voor moeder in zijn hand houden. Dat zou het beste zijn. En dan moest hij zijn proviand nog naar boven smokkelen. Gelukkig had hij daarop gerekend, want hij had zijn zakmes op zolder laten liggen.

’t Liep alles heel best.

Toon leverde de worst bij moeder af en toen zij hem eraan herinnerde, dat hij direct naar dominee Folkers moest gaan, zei hij: „Ik ga zo dadelijk, moeder, even mijn zakmes halen, dat ik boven heb laten liggen.”

Als een haas snelde hij naar boven. De kast werd opengeschoven en Jacques kreeg zijn voorraad.

„Daar kun je wel een dag mee doen, Jacques,” fluisterde Toon.

„Vast wel, ik krijg dit niet in één dag op, dank je wel, hoor!”

„O ja,” waarschuwde Toon nog, „als je iemand op zolder hoort, houd je dan muisstil, hoor, niet hoesten of zo, denk erom!”

Jacques beloofde, eraan te zullen denken en zo gauw mogelijk verdween Toon toen naar beneden. Hè, hè, voor vandaag was hij van de zorg af, maar hoe zou het verder gaan? Hoelang zou hij dit kunnen volhouden?

TOON KOMT IN DE PLAATS VAN HET VARKEN

Reeds enkele dagen had Toon voor zijn logé gezorgd. Het kostte hem wel veel moeite en inspanning, maar het lukte toch, al moest hij de hele dag door waakzaam blijven. 's Nachts sliepen de beide jongens in de grote bedstee en overdag vertoefde Jacques in zijn hol. Toon had een paar boeken naar het hol gesmokkeld, want reeds de eerste dag had de jongen zich in die kast een ongeluk verveeld. Nu hij wat te lezen had, ging het veel beter.

Op een morgen was Toon weer op weg naar slager Tumey. Er waren maar twee slagerijen meer in Bergen op Zoom. Het waren die van Tumey en die van de gebroeders Eekman. Ze hadden het allebei geweldig druk, want ook de vleesvoorziening van de bezetting was hun opgedragen. De burgerij kwam zodoende wel eens wat te kort.

Juist toen Toon er aankwam, was Tumey in de steeg, die langs zijn huis liep, bezig een varken voor zich uit te drijven. Het beest, dat misschien een voorgevoel had van het trieste lot, dat hem wachtte, maakte niet veel haast. En Tumey had juist zeer veel haast.

Op een gegeven moment keerde het varken zich vierkant om en stond weer met zijn kop naar de straat.

Om het dier terug te drijven, stak de slager toen zijn vingers in de ogen van het beest. Natuurlijk gaf het dier een grote gil en meteen ging het er vandoor.

Toon had dit juist gezien. „Dierenbeul!” schreeuwde hij, „lelijke dierenbeul!”

„Houd dat varken tegen, jongen...!” schreeuwde Tumey, „anders gaat het de straat op!”

Toon stond voor in het smalle steegje en het was dus een koud kunstje voor hem geweest, om het dier tegen te houden. Maar hij was zo kwaad op de slager, dat hij er niet over dacht, om dit te doen.

Weer riep Tumey, dat hij het beest terug moest jagen, maar Toon verroerde geen vin. Het gevolg was, dat het varken rustig langs hem heen liep en de straat op sukkelde.

Toen werd de slager geweldig boos. Hij stootte op Toon af en pakte hem in zijn kraag. „Wat doe jij hier, aap van een jongen?” schreeuwde hij met een vuurrood gezicht.

„Ik moet worst hebben,” zei Toon.

„Worst, worst, jij elke keer met je worst, eten jullie thuis niets anders dan worst? En waarom heb jij dat varken niet tegengehouden. Nu kan ik er weer achteraan en ik heb het toch al zo druk. Maar eerst zal ik met jou afrekenen!”

Toon, die vreesde, dat hij een pak slaag zou krijgen, nam een duik en probeerde zo aan de handen van de slager te ontsnappen.

Maar dat lukte niet . . . Tumey had hem te stevig vast. „Kom maar mee, ventje!” lachte de slager, maar het was een valse lach, dat zag Toon wel. „Nu sluit ik jou op in de schuur, waarin ik het varken had willen opsluiten!”

Toon begon hevig te spartelen, want dat vooruitzicht beviel hem volstrekt niet. Aan loskomen was geen denken. Tumey was veel sterker dan Toon en het duurde niet lang of de jongen werd in een schuurtje gestopt, dat leeg was, maar waar alleen een dikke laag stro op de grond lag. De grendel ging er secuur op en brommend liep de slager weg, om zijn varken te gaan zoeken.

Toon ging in het stro zitten, om de nieuwe situatie eens te overdenken. Hij vond, dat hij er maar miserabel aan toe was.

Wat zouden ze thuis wel denken. Hij was maar even wegge-

stapt, om worst te halen voor Jacques, maar vader verwachtte, dat hij naar Alleplas, de grutter, zou komen, want daar was hij druk aan het werk. En nu zat hij hier opgesloten in een varkenshok.

Jacques zou er niets van begrijpen. Hij had zijn vriend beloofd, dat hij hem vóór hij naar Alleplas ging nog een worst zou brengen en nu kwam er niets. Wat zouden ze thuis ongerust worden. Hij was opeens spoorloos verdwenen; niemand wist, waar hij was.

Bijna een uur had Toon zo zitten mijmeren, toen hij door een luid geschreeuw werd opgeschrikt.

„Aha, de slager mèt het varken!” dacht Toon. Nu zou in elk geval de deur opengaan en als hij rap was, zou hij nu kunnen ontsnappen. Hij stelde zich op vlak bij de deur. De grendel werd weggeschoven en zodra de klink was opgelicht, duwde Toon die open, om . . .

Maar dat was mis. De deur stuitte tegen het dikke varken en Tumey, die erachter stond, begreep de toeleg van de jongen en lachte vals. Hij deed de deur juist ver genoeg open, zodat het varken erdoor kon en toen zei hij lachend: „Zie zo, vriendje, nu krijg je gezelschap!”

Knorrend en hijgend van de wilde jacht stapte het dier naar binnen.

„Och baas Tumey, laat mij er asjeblijft uit, ze weten thuis niet, waar ik ben!” smeekte Toon.

„Dat weten ze wel,” zei de slager. „Je moeder heeft jou om worst gestuurd en als zij jou mist, zal ze hier wel komen informeren. Dan zal ik haar laten zien, hoe goed ik voor jou gezorgd heb.”

„Kinderbeul!” beet Toon eruit.

„Toe maar!” lachte de slager. „Zoëven was ik een dierenbeul en nu heb ik er weer een titel bij, nu ben ik ook nog een kinderbeul!”

„Ja, dat ben jij!” schreeuwde Toon. „Mag ik eruit of niet?”

„Nee, je mag er niet uit!”

Dicht sloeg de deur en de grendel werd er weer voor geschoven. De slager liep weg.

Toon trapte nog tegen de deur, maar dat hielp niets. 't Was alleen maar een uiting van zijn machteloze woede.

Het varken snuffelde wat rond in het stro, zocht blijkbaar naar iets eetbaars en toen dat niet te vinden was, nam het een bek vol stro en begon daarop te kauwen.

„Wat zijn wij slecht af, stom dier,” mompelde Toon. „Nu weet ik, dat het niet alles is, om in de handen van een slager te vallen. Zo'n valse vent.”

Daar begon de Sputoren te slaan. Toon telde de slagen: „Een, twee, drie . . . twaalf!”

Het was dus al twaalf uur. Nu gingen ze thuis eten en hij zat hier in een hok bij een dik varken. Dat varken had genoeg van het kauwen op droog stro. Het kroop in een hoek van de schuur, strekte zich daar behaaglijk uit en ging liggen slapen.

Nog een poosje zat Toon te mijmeren over zijn droevig lot, over de narigheid, die er thuis zou zijn en over Jacques. Al mijmerend werd hij suf en al heel gauw ging hij ook in het stro liggen en viel in slaap.

Vader Reuterkamp kwam thuis van zijn werk. Hij had het erg druk gehad, want er was bij Alleplas heel wat vernield.

„Moeder, waarom is Toon me niet komen helpen?” vroeg hij, zodra hij binnen was. „Dries en ik konden het werk niet aan. Ik had die jongen nog zó gezegd, dat hij vlug moest voortmaken. Of heeft hij werk gehad voor jou?”

„Voor mij?” vroeg moeder Jaantje, „maar Klaas, de jongen heeft voor mij geen steek behoeven te doen. Ik wist, dat jij hem hard nodig had en daarom juist heb ik hem niets besteld.”

„Waar zou zo'n jongen dan de hele morgen hebben uitgehangen?”

„Misschien door de stad gezworven. Er is voor zulke jongens heel wat te beleven,” meende Jaantje.

„Best mogelijk. Afijn, de honger zal hem wel naar huis drijven; hij zal zo wel boven water komen. Laten wij ondertussen maar gaan eten, want ik heb het nog erg druk.”

Ze gingen eten, maar ook onder de maaltijd kwam Toon niet opdagen. Toen het eten afgelopen was en de jongen nog niet teruggekomen, begon moeder Jaantje wel ongerust te worden.

„Als er maar geen ongeluk gebeurd is, Klaas,” zei Jaantje, „ik maak me toch zo bang. Al die soldaten en dat schieten. Misschien is hij wel naar de haven gegaan. Och mensen, mensen, waar zou zo'n jongen nu toch zitten?”

Timide ging Klaas Reuterkamp naar zijn werk terug. Hij was wel niet zo gauw ongerust als zijn vrouw, maar het zat hem toch lelijk dwars, dat Toon niet was komen opdagen. Die middag had hij zijn hoofd maar half bij zijn werk. Telkens keek hij op, als verwachtte hij, dat er iemand van huis zou komen zeggen, dat Toon terecht was. Maar die boodschap kwam niet en de tijd verstreek.

Toen hij tegen het eind van de middag een balk doormidden moest zagen, stond Krijn van de grutter er met de handen in de zak bij te kijken. De balk lag wat te wiebelen en dat was heel lastig, maar Krijn stak geen hand uit.

„Toe jô,” zei Reuterkamp, „houd jij die balk eens vast, je staat daar maar te kijken of je geen tien kunt tellen. Ik heb het toch al extra druk, omdat Toon er niet is.”

„Waar is Toon dan, baas?” vroeg Krijn, terwijl hij de balk beetpakte.

„Dat weet ik niet, dat is het hem nu juist. Weet jij soms, waar die jongen zit?”

„Ik, welnee, ik heb hem vanmorgen voor het laatst gezien.”

„Zo, en waar was dat dan?”

„Hij stond in de steeg van Tumey de slager te kijken naar een vet varken, dat niet vooruit wou!”

„Nou, en toen?”

„Toen niks meer; ik ben doorgelopen, want ik had haast en zodoende heb ik niet gezien, hoe het met dat varken is afgelopen.”

„Jawel, maar waar bleef Toon toen?”

„Weet ik niet. Ik hoorde het varken hard schreeuwen en Toon riep wat tegen Tumey.”

„En is dat alles, wat je weet?”

„Ja baas, dat is alles!”

Reuterkamp dacht na. Het was een klein lichtpuntje. Als Toon daar geweest was, zou Tumey hem misschien nadere inlichtingen kunnen geven. Zijn besluit was genomen. Zodra de balk in tweeën lag, legde hij zijn gereedschap in de kist, trok zijn kiel uit en ging er vandoor. Zo snel hij kon, liep hij naar slager Tumey.

Hij trof de man in zijn winkel aan, waar hij bezig was vlees af te wegen. „Zeg Tumey,” viel hij met de deur in huis, „weet jij ook, waar Toon van mij is? Hij moet vanmorgen nog bij jou in de steeg hebben gestaan. Maar nu weten we niet, waar hij gebleven is. Hij is vanmiddag ook niet komen eten.”

„Ik zal je uit de droom helpen, baas Reuterkamp.”

„Weet jij dan, waar hij is?”

„Zeker, weet ik dat. Hij is hier vlakbij, kom maar mee!”

Verwonderd liep de timmerman achter de slager aan.

Die liep de winkel uit en de steeg in naar het schuurtje. Resoluut schoof de slager een grendel van de deur en zei toen:

„Kijk, Toon houdt mijn varken gezelschap!”

Toon zat met de rug tegen de wand en knipperde met zijn ogen vanwege het felle licht. Het was duidelijk aan zijn gezicht te zien, dat hij gehuild had.

„Zeg Tumey, wat betekent dat?” vroeg Reuterkamp. „Hoe komt die jongen daar? Heb jij hem opgesloten?”

„Zeker, dat heb ik gedaan. Die knaap komt hier geregeld om worst. Da's best natuurlijk. Vanmorgen kwam hij weer om

worst, juist toen ik aan het tobben was met het varken, dat daarginds in die hoek ligt. Ik probeerde, wat ik kon en natuurlijk begon dat beest te schreeuwen.”

„Omdat jij dat arme dier je vingers in de ogen stak, beul!” beet Toon opeens van zich af.

„Houd je mond, Toon, laat Tumey spreken.”

„Och, ik gebruikte zo'n slagersmaniertje . . .” zei Tumey vergoelijkend, „maar 't hielp niet, want op een ogenblik ging het beest er vandoor. Ik riep aan Toon om hem tegen te houden, maar jawel, dat vertikte meneer. Het gevolg was, dat het var-

ken de straat op rende; ik heb wel een uur moeten tobben, eer ik het weer had. Je begrijpt toch zeker, dat ik rebels werd op die jongen? Ik heb hem beetgepakt en hier in de schuur opgesloten. Toen ik het varken gevangen had, sloot ik dat bij hem op. Hadden ze gezelschap aan elkaar. Nou, en dat is het verhaalje."

„'t Is een mooie geschiedenis, Tumey," zei Reuterkamp. „Je hebt ons mooi in de angst gezet. Z'n moeder weet niet, waar ze 't zoeken moet. Ze denkt natuurlijk, dat hij verongelukt is en ik heb hem de hele dag op het werk gemist, waar ik hem erg dringend nodig had. Vooruit Toon, kom mee, 't is een mooie geschiedenis!"

„Ik laat me niet uitschelden, als je dat maar weet," probeerde Tumey zich nog te verdedigen. „Staat me daar in mijn eigen steeg uit te schelden voor dierenbeul. Dat neem ik niet, Reuterkamp, als je dat maar weet!"

De timmerman gaf geen antwoord meer. Met Toon achter zich aan liep hij zo hard mogelijk naar huis.

VI

DE SPION MOET VOOR DE DAG KOMEN

Ziezo, daar hebben we het verloren schaap, of liever het „verloren varken, kan ik wel zeggen!”

Met deze woorden stapte Reuterkamp zijn woning binnen. Zijn gezicht stond grimmig en Toon begreep, dat er wat zwaaien zou.

„O Klaas, heb je hem daar? O, wat gelukkig, dat de jongen er weer is,” zei moeder Jaantje. „Waar heb je hem gevonden, Klaas?”

„In 't varkenshok van Tumey de slager!”

„Nee, nou moet je ophouden, dat jok je toch zeker, Klaas?”

„Welnee moeder, dat jok ik niet. 't Is net zoals ik zeg: ik heb hem gevonden in 't varkenshok van Tumey de slager!”

„Maar wat deed hij daar dan?”

„'t Varken gezelschap houden!” lachte de timmerman.

„Je moet er geen gekheid mee maken, Klaas. Wat deed hij daar?”

„Hij was er opgesloten door Tumey, 's morgens al!”

En nu vertelde Reuterkamp het hele verhaal zoals Tumey hem dat opgedist had.

„'t Is toch ontzettend!” zuchtte Jaantje. „En dáárvóór hebben wij nu de hele dag in de narigheid gezeten!”

„En ik zonder knecht!” vulde Reuterkamp aan.

„Maar je behoefde toch geen worst voor me te halen, Toon?” vroeg moeder. „Ik heb nog genoeg.”

„Nee moeder!”

„Maar Tumey vertelde me, dat jij wel om worst kwam. Waarvoor was dat dan?” wilde Reuterkamp weten.

Toon zweeg. Hij voelde wel, dat het er nu om ging. Nu zou het grote geheim openbaar worden. Als vader nu maar niet over die worst bleef doorzagen.

Maar dat deed vader juist wel.

„Ik vraag je nu voor het laatst, Toon, voor wie moest jij die worst halen?”

Een ogenblik overwoog Toon of hij maar niet iemand zou noemen. Pleun Lenaars, de tuinman bijvoorbeeld. Maar nee, dat ging niet. Dat was liegen en liegen was zonde. Bovendien kon het worden nagevraagd en dan kwam de leugen toch aan de dag.

„Krijg ik haast antwoord, Toon? En gauw een beetje, anders breng ik je naar de kast op de zolder!” klonk het streng.

Nu voelde Toon, dat hij verloren was. Als vader dit dreigement uitvoerde, kwam alles uit. Dan kon hij nu maar beter zelf de zaak vertellen.

„’t Was voor Jacques!” klonk het zacht. „Maar hij is het niet, heus niet, hij is een eerlijke, beste jongen. Die lelijke oom van hem . . .”

„Ho, ho, jongen, ’t lijkt of je wartaal spreekt,” zei Reuterkamp. „Waarover heb je ’t nu in vredesnaam?” En daarbij keek hij zijn vrouw aan of hij zeggen wilde: nu begin ik aan zijn verstand te twijfelen.

„Zeg me nu eerst eens duidelijk, wie Jacques is, over wie jij het hebt.”

„De Franse spion, maar hij is heus geen spion en ze mogen hem niet doodschieten, want hij heeft niets gedaan; o, o, als zij hem doodschieten . . . nou, dan is het jullie schuld, daar dan!” En Toon barstte ineens in tranen uit. De opgekropte zenuwen van al de dagen van spanning kwamen nu ineens los in een vloed van tranen.

„De Franse spion? Moest jij worst halen voor de Franse spion?”

Weet jij dan, waar die vent zit?"

Zwijgen.

„'t Is toch verschrikkelijk, Klaas. Zou die jongen, die spion bedoel ik, nu onze Toon ervoor gebruiken . . .? Dan stort hij hem toch zeker in het ongeluk?"

„Weet ik niet, moeder, als Toon nou maar eens eerlijk alles zeggen wilde. Kom Toon," ging hij op gemoedelijke toon verder, **„zou jij nu maar niet eens rustig alles tegen vader en moeder vertellen? We begrijpen, dat jij je zelf lelijk in de nesten gewerkt hebt, maar als dat zo is, kun jij het ons toch wel vertellen? Wij helpen jou zoveel we kunnen, dat weet je toch, Toon?"**

„Maar ze mogen hem niet doodschieten!"

„Wie bedoel je?"

„Jacques natuurlijk, de Franse spion. Hij is een beste jongen, de zoon van dominee Landberg en zijn vader en moeder zijn dood. Hij is nog een wees ook en als ze hem doodschieten . . .!"

Er dreigde weer een uitbarsting, maar Reuterkamp wist dit te voorkomen.

„Van doodschieten is geen sprake!" verzekerde hij. **„Wat dat aangaat kun je gerust zijn, Toon, maar je moet ons eerst alles haarfijn vertellen. Op 't ogenblik begrijpen wij er niets van." Maar zult u Jacques dan niet verraden aan de gouverneur?"** bedong Toon.

„Met verraderswerk heb ik me nog nooit opgehouden, Toon. Als die Jacques een eerlijke jongen is, zoals jij zegt, zullen we voor hem doen, wat we kunnen!"

„Nu, goed dan," gaf Toon eindelijk toe. **„Ik zal u het hele verhaal vertellen en dan zult u zelf zien, dat hij geen spion is, maar het slachtoffer van een valse oom. Hij heeft nog een zuster ook, heeft hij mij verteld. Die is nog in Antwerpen bij die oom. Kijk, het kwam zo . . ."**

En toen deed Toon het hele verhaal over die wonderlijke nacht, waarin hij wakker was geworden, omdat hij geschuifel op het

dak had gehoord. 't Was een lang verhaal, maar vader en moeder luisterden er geduldig naar.

„Dus, als ik het goed begrijp, zit Jacques nu in die geheime kast?” zei moeder Jaantje, toen Toon zijn verhaal gedaan had.

„Ja zeker, moeder, daar zit hij nu al die tijd al. Alleen 's nachts niet, dan slaapt hij bij mij in de bedstee.”

„Och, die arme jongen, wat zal hij zich vervelen in dat hok. En heeft hij wel genoeg eten gehad?”

„Elke dag genoeg, moeder; broodjes en worst. Maar nu was de worst weer op en vóór ik vader ging helpen, wilde ik eerst worst halen voor Jacques. Maar toen was die Tumey zo vervelend en daardoor is nu alles nog uitgekomen.”

„Wees daarvoor maar dankbaar, Toon,” zei Reuterkamp, „op den duur had jij dat toch niet volgehouden, jongen, dat begrijp je toch wel?”

„Misschien niet, maar tot nog toe ging het goed.”

„Zeker, maar jij zat voortdurend in angst en dat zou je nooit hebben uitgehouden. Dat is nu gelukkig voorbij. Ga nu maar gauw naar boven en haal je vriend hier. Hij heeft al lang genoeg in de gevangenis gezeten.”

„Bedoelt u, dat Jacques in de woonkamer moet komen?”

„Ja natuurlijk, wat zou ik anders bedoelen? Wil jij hem daar dan nog langer laten zitten?”

„Maar hoe moet dat dan, kan hij hier blijven?”

„Dat weet ik niet. Eerst moeten wij eens zien, wat voor een jongen die Jacques is en dan kunnen we verder overleggen, wat wij voor hem doen kunnen. Zó als het nu is, kan het in ieder geval niet blijven, dat snap je toch zeker ook wel? Dus vooruit, ga vlug naar de zolder en haal Jacques. Dan kunnen wij die Franse spion eens zien met onze eigen ogen.”

Toon ging, maar hij deed het niet van harte, dat was aan heel zijn houding te zien.

Het duurde een hele tijd voor hij terugkwam. Natuurlijk had hij al zijn overredingskracht moeten gebruiken, om Jacques

duidelijk te maken, dat hij niet verraden was en dat hij niet doodgeschoten zou worden. Eerst wilde de jongen dit helemaal niet geloven en een ogenblik had hij erover gedacht, om door het dakraam te kruipen en uit het huis precies zo te verdwijnen als hij er ingekomen was. Maar Toon had hem duidelijk gemaakt, dat dit je reinste dwaasheid was. Hij zou dan zeker gepakt worden en wat er dan met hem gebeuren zou, daar moesten zij maar niet over spreken.

Eindelijk was Jacques toch tot de overtuiging gekomen, dat het maar het beste was te doen, wat Toon hem voorstelde. Dus ging hij met hem mee naar beneden.

„Koedendag,” zei hij, toen hij in de huiskamer kwam.

„Ook goedendag,” zei Reuterkamp. „Dus jij bent Jacques Landberg? We hadden een logé, zonder dat we het wisten, hè?”

„Ja meneer, ik ben 's nachts uw huis binnenkedrongen.”

„Ik weet er alles van, Jacques en je hoeft je niet bang te maken, jongen. We zullen voor je doen, wat we kunnen.”

Van die verzekering knapte Jacques aardig op, dat was duidelijk aan hem te zien. Voorlopig mocht hij niet meer naar die donkere kast. Hij bleef in de woonkamer. Alleen als er mensen kwamen, moest hij verdwijnen.

Het was toen vrijdagavond. Vader Reuterkamp had Jacques beloofd, met dominee Folkers over zijn geval te zullen spreken. Maar het zou wel maandag worden, vóór hij dit deed. Hij wilde voor zondag de dominee niet lastig vallen. De man had het toch al druk genoeg. Daar moest je Janna over horen. Och, och, wat kwamen er een mensen aan de pastorie. Voor de vele gewonden, die er waren onder de burgers en de militairen, liepen ze bijna even hard naar de dominee als de dokter. En dan moest hij nog geregeld preken maken, soms ook voor een dienst in de week. Vanwege de grote nood, waarin de stad verkeerde, werd er ook vaak midden in de week een bidstond gehouden.

Janna wist niet, wat ze zag, toen ze die avond thuiskwam en een vreemde jongen aan tafel zag zitten. Maar toen ze hoorde,

dat dit nu de Franse spion was, schrok ze zo hevig, dat ze in de eerste minuten geen woord kon zeggen. Ze moest later toegeven, dat hij er niet erg spion-achtig uitzag en later op de avond, toen Jacques aan 't vertellen ging over zijn zuster Louise en over Frankrijk, vond ze hem beslist een aardige jongen.

's Zondags ging de familie Reuterkamp naar de kerk. Jacques durfde niet meegaan en zó bang was hij, dat hij zelfs niet in de huiskamer durfde blijven. Zolang de mensen naar de kerk waren, liet hij zich weer in zijn geheime kast opsluiten.

De dominee preekte die morgen over Joël 2 : 32a: „En het zal geschieden, dat ieder die de naam des Heren aanroept, behouden zal worden.” In deze dienst werd een kind gedoopt, dat Anna Margareta heette.

De vijand weerde zich die dag geducht. Toen de dominee thuis kwam, hoorde hij van Ariaentje, de oude gediensstige, dat er kogels door het huis waren geschoten. Een daarvan was terechtgekomen in het ledikant, waarin Lysje en Ploontje, de dochters van dominee Folkers, altijd sliepen. Hoe gelukkig, dat hij zijn vrouw en kinderen bij het begin van het beleg naar Den Haag had gestuurd.

's Middags werden de Bergenaars opgeschrikt door een hevige ontploffing. Het bleek, dat de Fransen een mijn onder de palissaden hadden gelegd en die laten springen. Drie soldaten waren onmiddellijk over de palissaden geklauterd en een van hen, Flip Troost, die een Franse officier zag lopen, greep hem vast en vocht zo lang met hem, tot zijn beide makkers bij hem waren. De Fransman verzocht gratie en zij brachten hem daarop in de stad en naar de gouverneur.

Heel de dag werd er over en weer geschoten en moeder Jaantje zuchtte, dat het zo verschrikkelijk was, dat zulke dingen op de dag des Heren geschieden.

Reuterkamp vertelde aan Jacques de preek, die heel mooi was geweest.

Die zondagavond kreeg Janna opdracht, aan dominee Folkers

te vragen of haar vader hem 's maandagsmorgens vroeg kon spreken. Janna meende, dat dit best zou gaan. Ze zou in elk geval proberen, de dominee thuis te houden. Maar vader verbood haar uitdrukkelijk over Jacques te spreken. Dat zou maar verwarring geven, meende hij. En Janna beloofde, dat zij haar mond zou houden over Jacques Landberg, de Franse spion.

VII

DOMINEE FOLKERS KNAPT HET VOOR DE SPION OP

Zeker, zeker Reuterkamp, kom er maar in," zei dominee Folkers vriendelijk. „Janna heeft me al verteld, dat je me spreken wilt, maar ze kon me niet vertellen, waarover het ging.”

„Dat klopt, dominee, ik had haar een slot op de mond gelegd.”

„We zullen maar in de kelder gaan, Reuterkamp, de Fransen zijn weer zo hevig aan het schieten. Ik kruip dan maar het liefst in mijn spelonk van Adullam.”

Al babbelend ging de dominee vader Klaas voor de kelder in. Het was een diepe ruime kelder, die zo ongeveer onder de gehele oude pastorie doorliep. Er stond een tafel met een paar stoelen, enkele kisten met boeken en ook had dominee Folkers er een ledikant laten neerzetten, zodat hij zo nodig ook nog in de kelder slapen kon.

„Ga zitten,” nodigde de predikant, „en vertel me eens, met welke moeilijkheid jij zit.”

Toen deed de timmerman zijn verhaal.

De dominee luisterde met aandacht. Nu en dan maakte hij een opmerking en toen Reuterkamp klaar was, zei hij: „Nou, ik kan begrijpen, dat jij met dit geval in je maag zit. 't Is ook niet zo eenvoudig en er is een prijs van honderd gulden op het aanbrenge van die spion gezet. Maar hoe heet die jongen eigenlijk? Je hebt het, meen ik, over Jacques gehad, maar wat is zijn familienaam?”

„Landberg, dominee, hij heet Jacques Landberg!”

„Weet je dat zeker, Reuterkamp?”

„Natuurlijk dominee, hij heeft het me zelf gezegd. Hij heeft ook nog een zuster, die Louise heet.”

„Dat klopt, dat klopt, die heet naar zijn grootmoeder van moeders kant. Kijk, de zaak is deze, dat ik die vader van Jacques heel goed gekend heb. Hij is predikant geweest in de Waalse Kerk te Rotterdam en wij waren vrienden. Samen gestudeerd. Zijn vrouw was een Française en zodoende is hij in Frankrijk terechtgekomen. Jammer, dat hij zo vroeg gestorven is. Hij was een uitnemende kerel en daarom weet ik zeker, dat Jacques zijn zoon geen echte spion is. Wat hij gedaan heeft, heeft hij beslist gedaan onder pressie van die oom in Antwerpen. Ja, van die kerel hangen hij en zijn zusje nu af, sinds zijn ouders overleden zijn. Maar hoe moeten we dat varkentje nu wassen, Reuterkamp?”

„Weet ik niet precies, dominee, maar u begrijpt wel, dat ik hem niet in huis durf te houden, tenminste niet, zolang de gouverneur het niet weet en de zaak nog niet opgehelderd is.”

„Dat begrijp ik, dat begrijp ik, maar wat wil je nu precies?”

„Zou u dit verhaal eens aan de gouverneur willen vertellen, dominee? U begrijpt wel, dat een eenvoudig man als ik moeilijk naar de Prins van Hessen kan gaan, om daar over de Franse

spion te spreken. Misschien zou hij me niet eens te woord staan. Met u is het anders en vooral, omdat u dominee Landberg goed gekend hebt, zou u voor Jacques kunnen pleiten. De jongen maakt zich vreselijk bang, dat hij zal worden doodgeschoten.”

„O, maar daar zal geen sprake van zijn!”

„Heb ik hem ook al gezegd, maar hij gelooft het niet. Zoals ik u verteld heb, heeft hij een brief bij zich, die gericht is aan kapitein Van der Plas. Dat is dus je reinste verraad. En hij denkt, dat hij niet geloofd zal worden, als hij vertelt, hoe de vork in de steel zit.”

„Juist, nou, maar spreek hem maar moed in en zeg hem, dat ik een vriend van zijn vader ben. Dat zal hem al wat vertrouwen geven.”

„En dan verder, dominee?”

„En verder, nou ik zal proberen, morgen toegang te krijgen tot de prins.”

„Graag dominee, maar zou het dan niet goed zijn, dat u eerst eens met Jacques sprak? U heeft nu alles van horen zeggen. Het lijkt mij beter, dat u het van Jacques zelf hoort.”

„Inderdaad, dat is ook beter. Nu goed, laat Jacques dan maar hier komen. Breng hem vanavond, als het donker is, maar naar de pastorie. Er is hier ruimte genoeg en wat mij betreft, kan hij hier blijven.”

„O, maar dat zal hij fijn vinden!” zei Reuterkamp. „Ik hoop dan vanavond met hem bij u te komen, dominee en ik zal nu niet langer beslag leggen op uw tijd!”

Met een vriendelijke groet vertrok de timmerman. Hij was eerst van plan geweest, direct naar zijn werk te gaan, maar hij bedacht zich. Hij had Jacques verteld, wat hij bij dominee Folkers ging doen en hij begreep, dat de jongen geweldig in spanning zou zitten. Eerst dus maar even naar huis.

Het schieten was ondertussen weer begonnen en Reuterkamp wist niet, hoe hij zich haasten moest, om thuis te komen. Nog

maar net was hij binnen — hij had nog niet eens kunnen vertellen, wat hij met de dominee had afgesproken — toen ze buiten een schreeuw hoorden. Vlug keken ze door het raam en zagen toen, dat er een soldaat gewond voor hun deur was neergevallen.

„Vlug jongens, help me even,” zei Reuterkamp, „dan dragen we de man bij ons binnen.”

Jacques en Toon holden mee naar buiten en jawel, daar lag de soldaat. Voorzichtig droegen ze hem met z'n drieën het huis in en daar legden ze hem op het bed, dat moeder inderhaast op de vloer had neergelegd. De man bloedde erg. Hij was dus blijkbaar zwaar gewond, maar toch was hij nog bij kennis. Reuterkamp kende hem wel; het was Teun Hogemans, die in de kost was bij de weduwe Toolenaar in de Potterstraat.

De gewonde keek maar aldoor strak naar Jacques. Eerst lette de jongen daar niet op, maar toen hij het in de gaten kreeg, werd hij er bang van.

Moeder Reuterkamp had een flesje wijn opgezocht en de timmerman liet Hogemans drinken, terwijl zijn vrouw een laken stuk scheurde, om de gewonde te verbinden. Hij was in de borst gewond en haalde zwaar adem. Opeens stak hij zijn arm uit en zei, terwijl hij op Jacques wees: „Reuterkamp . . . dat is . . . de Franse spion . . . !”

„Kom, kom, je verbeeldt je maar wat, Teun,” zei de timmerman. „Wacht, laat mijn vrouw je nu eerst eens verbinden.”

Dat gebeurde zo goed en zo kwaad als het ging, maar de blik van de gewonde bleef aldoor op Jacques gericht.

„Heus Reuterkamp . . .” begon hij weer, „hij is het . . . ik heb hem . . . die avond . . . met Flip Troost gezien . . . in de Meersch . . . Dat moet de gouverneur weten! Zo gauw mogelijk!”

„Ik zal ervoor zorgen, Teun,” stelde Reuterkamp hem gerust.

„Ik zal de gouverneur waarschuwen. Tob jij daar nu maar niet over, jij hebt nu genoeg aan je zelf.”

„Denk je er dan aan?” vroeg Hogemans nog. „Laat me nog eens drinken.”

Hij kreeg weer een kroes wijn, die hij met moeite naar binnen werkte. Daarop zei hij: „Breng me maar naar huis. Als ik sterven moet, sterf ik graag daar . . . Zou je het willen doen?”

„Zeker wil ik dat. Je woont in de Potterstraat, is 't niet?”

„Ja . . . bij de weduwe Toolenaar . . .”

Hij raakte zijn bewustzijn kwijt en Reuterkamp ging toen aan het werk voor het transport. Hij haalde een sterke ladder uit de schuur. Er werden enkele bossen stro opgelegd, met een deken erover en toen ging de timmerman de straat op, om hulp te halen, want hij kon alleen die man niet wegdragen en Toon was niet sterk genoeg, terwijl Jacques beter niet op straat kon worden gezien.

Hij trof het, want net kwam Doje, de kleermaker, voorbij. Dat was een oersterke kerel, al had hij dan ook een paar knipbenen. Maar dat kwam door zijn vak natuurlijk. Doje was dadelijk bereid, om te helpen. Hij en de timmerman deden een helpzeel over hun schouders; daarin werden de einden van de ladder gehangen en toen gingen ze met de zwaargewonde Hogemans op stap.

Een uur later kwam Reuterkamp met de ladder terug. De weduwe Toolenaar was erg geschrokken, vertelde hij en zij had Johanna, haar dochter, dadelijk naar de chirurgijn gestuurd. Maar Reuterkamp vreesde het ergste voor Hogemans.

Toen het eindelijk avond was, moest de timmerman met Jacques op stap.

Janna was al thuis. Zij vertelde, dat de dominee op zijn logé wachtte. Zij had een kleine kamer voor hem gereed moeten maken, waarin een bedstee was. „Daar zul je lekker in slapen, Jacques!” zei ze lachend.

Jacques lachte maar flauwtjes terug. Hij zat veel te veel in

spanning, om zin te hebben voor een grapje. Toch was hij dankbaar voor de goede zorgen van Janna.

„Ik ben blij, dat jij bij de dominee bent, Janna,” zei hij, „dan houd ik toch nog contact met de familie Reuterkamp.”

Hij nam hartelijk afscheid van allemaal en toen ging hij met de timmerman de donkere avond in.

Ariaentje deed de deur open. Zij zei, dat de dominee even weggeroepen was, maar wel gauw weer terug zou zijn. Ze moesten maar even wachten. Omdat er niet geschoten werd die avond, konden ze wel in de huiskamer zitten.

Ze zaten er nog niet lang, toen dominee Folkers al verscheen.

„Zo, zo, is mijn logé al gekomen?” vroeg hij vriendelijk. „Je lijkt erg op je vader, Jacques. ’t Is me net of ik mijn oude vriend weer voor mij zie. En nu zit jij in moeilijkheden, heb ik gehoord van Reuterkamp? Nou, maak je maar niet ongerust, hoor. Ik ben al bij de gouverneur geweest en morgen zal hij ons beiden ontvangen. Wij zullen hem dan maar eerlijk vertellen, hoe de zaken staan en dan zal dat best aflopen.”

„Dat hoop ik, dominee!” zei Jacques.

„Nee maar, daar kun je zeker van zijn. ’t Is fijn dat die Toon jou een poosje heeft opgeborgen, jongen. Als je in handen van Teun was gevallen, zou hij je regelrecht naar de gouverneur hebben gebracht. Och, die arme Teun,” ging hij voort, „ik ben zoëven nog bij hem geweest.”

„Hoe is ’t nu met hem, dominee?” vroeg Reuterkamp.

„Niet best; hij is stervende. Maar toch vroeg hij me nog of ik de gouverneur wilde zeggen, dat de Franse spion bij Reuterkamp was. Natuurlijk heb ik hem dat beloofd. Ik heb zijn trouw geprezen, maar ik heb hem tegelijk gezegd, dat hij nu over andere dingen moest gaan denken. De zaken van het beleg zouden wel terechtkomen. Daarna hebben we samen gebeden.”

„Ja, die Teun is een trouwe vent,” stemde Reuterkamp toe.

„Als ze in Bergen allemaal zo waren, zou de stad nooit genomen worden. Geloofst u dat ook niet, dominee?”

„Zeker, zeker, de vesting is heel sterk en alleen verraad kan haar in de handen van de vijand spelen!”

Er werd geklopt.

Het was Ariaentje, die kwam vragen of de jonge meneer nog een bord pap wilde.

Maar Jacques bedankte. Hij had bij de Reuterkamps zijn avondeten al gehad en hij vroeg of hij naar bed mocht.

„Maar natuurlijk, ik zal je dadelijk naar je kamertje brengen,” zei de dominee. „Janna heeft het bed lekker opgeschud voor je. Ik hoop, dat je goed zult slapen.”

Reuterkamp nam nu afscheid. Hij vroeg nog of hij de volgende avond eens mocht komen informeren, hoe het bezoek bij de prins was afgelopen en daarop vertrok hij.

Jacques lag al spoedig onder de wol en sliep die nacht als een roos.

VIII

ZOU KAPITEIN VAN DER PLAS EEN VERRADER ZIJN?

De volgende morgen was Jacques al bijtijds wakker. Janna had voor een flink ontbijt gezorgd en toen de dominee verscheen, had hij al een paar werkjes voor Janna opgeknapt. Daar zij niet zo vroeg bij de prins terecht konden, besloot dominee Folkers eerst nog een paar bezoeken te gaan afleggen. Hij ging ook naar de Potterstraat, om te zien, hoe het met Hogemans ging. Maar dat behoefde niet meer. De arme kerel was die nacht ten gevolge van zijn verwondingen gestorven. „Als een christen, dominee,” zei vrouw Toolenaar, „echt als een christen is hij gestorven. En kijk eens, dit heeft hij mij gegeven, om het aan u te overhandigen.” Dit zeggende gaf zij de predikant een beursje met geld. Er bleken in te zitten acht gulden, negentien stuivers en zes duiten. Een eigenhandig geschreven briefje was erbij, dat luidde: „Dominé! 't Is nu drie jaren geleden, dat ik bij U Eerw. hebbe geleerd om lidmaat te worden. U Eerw. heeft mij toen zoo wel onderwezen en getroost, dat ik, telkens in deze omstandigheden den dood voor oogen ziende, deze 8 gulden, 19 stuivers en 6 duiten aen mijne slaepvrouw ¹ hebbe overgegeven, omme, indien ik kome te ster-ven, gij eene gedachtenis van mij zoudet hebben. Ik weet wel, gij zult zulks niet begeren; neem het echter aen, al zoudet gij het dan aen behoefligen uitdelen daer U.E. het noodig oordeelt. Blijve U, Edeles dienaar Hogemans”.

Omdat de weduwe Toolenaar zelf in behoeftige omstandig-

¹ Kostjuffrouw of hospita.

heden verkeerde, gaf de dominee haar er een rijksdaalder van. De rest nam hij mee naar huis.

Thuisgekomen liet hij het briefje aan Jacques lezen.

De jongen kreeg er tranen van in de ogen.

„Je vervolger was een goed mens, Jacques, dat zie je. Hij deed eenvoudig zijn plicht voor het vaderland en hij meende, dat jij een Franse spion was. Daarom deed hij zijn best, om jou in handen te krijgen.”

Jacques knikte; hij begreep er alles van en er was geen sprake van, dat hij kwaad op Hogemans zou zijn.

„Maar nu een andere zaak, jonge vriend,” zei de predikant.

„Die brief, die bestemd is voor kapitein Van der Plas, zit die nog steeds tussen de zolen van je schoen?”

„Ja zeker, dominee.”

„Welnu, dan zullen we die er eerst eens tussenuit halen. We maken zodoende je schoen wel kapot, maar dat is niet erg, die wordt wel weer gemaakt. Janna, zoek jij eens even een hamer en een stompe beitel op!”

Janna kwam vlug met de gevraagde werktuigen aanlopen en toen ging de dominee aan 't werk.

Het duurde niet lang of de brief kwam voor de dag. Het was een stevig perkament, aan vier kanten dichtgevouwen en vervolgens met groen lak dichtgemaakt, met een stempel erin. Daarvan was niet veel meer te zien, want door het lopen was de lak geheel vergruizeld.

„We laten de brief natuurlijk dicht,” zei de dominee. „Hij is geadresseerd aan kapitein Van der Plas. Die zou hem dus feitelijk moeten openen, maar ik denk, dat in dit geval de gouverneur het zelf wel zal doen.”

Het was ondertussen bij elven geworden en daar zij om elf uur bij de prins werden verwacht, gingen ze dadelijk op stap.

De woning van de gouverneur was een fors gebouw, dat Markiezen- of Prinsenhof werd genoemd. Nadat zij zich hadden gemeld bij de wacht, werden zij in een grote zaal gebracht,

waar hun gezegd werd, dat zij enig geduld moesten hebben. Het hart van Jacques bonsde in zijn borst. Hoe zou het aflopen? Zeker, hij wist wel, dat dominee Folkers zijn best voor hem zou doen, maar ja, men wist met zo'n hoge meneer nooit precies, waaraan men toe was.

Na een kwartier te hebben gewacht, kwam de ordonnans terug en bracht hen in een kamer, waarin zich de gouverneur bevond. De prins-gouverneur was een man van ongeveer vijftig jaar. Omdat hij ziekelijk was, scheen hij veel ouder te zijn dan vijftig. Hij had een middelmatige lengte. Hij was nogal mager en zijn gezicht was bleek. In zijn ogen scheen het vuur uitgedoofd te zijn. Een hoog en breed voorhoofd en een brede kin toonden duidelijk, dat hij een Duitser was. Hij zat in een leunstoel voor een grote tafel, waarop tal van brieven en paperassen lagen. Aan zijn rechterhand zat generaal Lely, die het volmaakte tegenbeeld was van de gouverneur. Verder waren nog aanwezig directeur De Rooy en kolonel Deutz, terwijl de adjudant Charbonier bezig was enkele brieven dicht te maken.

De gouverneur groette de dominee vriendelijk en verzocht hem plaats te nemen op een stoel, die aan het eind van de tafel stond. Ook Jacques mocht gaan zitten.

„U hebt mij een gewichtige mededeling te doen, dominee?” vroeg de prins.

„Jawel hoogheid, ik heb hier een brief, die gericht is aan kapitein Van der Plas. Deze brief is afkomstig van de Franse legerleiding en door deze jongeman, Jacques Landberg, naar Bergen op Zoom gebracht. Hij heeft intussen geen schuld aan deze geheime briefwisseling, daar hij gedwongen werd door zijn oom de brief weg te brengen.”

De dominee vertelde toen zo beknopt mogelijk het verhaal van Jacques.

„Laat mij die brief eens zien!” zei de prins.

De dominee overhandigde hem het epistel.

„Inderdaad, hij is gedresseerd aan kapitein Van der Plas. Maar

omdat briefwisseling met de vijand in oorlogstijd ongeoorloofd is, zullen wij hem nu openen," zei de prins.

Hij verbrak het lakzegel, vouwde de brief open en las. Er kwam een diepe frons boven zijn ogen, toen hij van de inhoud kennis nam en toen hij klaar was met lezen, zei hij: „Dat is je reinste verraad!”

Tegelijk gaf hij de brief door aan generaal Lely, die hem vlug doorlas.

„Dat is het inderdaad, hoogheid,” zei hij.

„De vijand vraagt aan kapitein Van der Plas opgave van de

sterkte van onze lunetten ¹,” zei de prins tot dominee Folkers. „Hij is vooral geïnteresseerd voor onze zwakste lunet, om daarvoor heen een toegang tot de stad te krijgen.”

„Dat is dan een hoogstgevaarlijke brief en ik ben dankbaar, dat u die in handen hebt, hoogheid!” zei de predikant.

„Dat ben ik ook dominee, maar Lely,” ging de prins voort, „het lijkt mij het beste, dat wij Van der Plas eens ondervragen over deze brief. Och Charbonier,” ging hij verder tot zijn adjudant, „spoor eens even Van der Plas op en breng hem hier.”

De adjudant ging en een kwartier later werd de kapitein binnengeleid. Hij bracht 't militair saluut en de gouverneur wees hem een stoel naast die van dominee Folkers.

„Kapitein,” begon de prins, „staat u in contact met de vijand?” „Neen hoogheid!”

„Hoe komt het dan, dat de Franse legerleiding u een brief schrijft? Kijk, deze hier is aan u gericht. Daarin worden inlichtingen aan u gevraagd. Door een zogenaamde spion is deze brief binnen de stad gebracht. Gelukkig heeft de waakzaamheid van onze poortwacht er indirect voor gezorgd, dat deze brief in mijn handen is gekomen.”

„Ik weet van geen brief af, hoogheid.”

„Van deze niet, dat begrijp ik!” klonk het streng.

Van der Plas werd beurtelings bleek en rood. Blijkbaar zat hij geducht in het nauw.

„Ik kan het toch niet helpen, hoogheid,” zei hij, „dat men mij een brief schrijft?”

„Misschien niet! Maar ik vraag me af, hoe komen ze aan uw adres. Waarom hebben zij deze brief niet aan generaal Lely gericht of aan mij? Hoe komt die nu uitgerekend bij u terecht? Dat wijst er toch op, dat u met de vijand bekend zijt of de vijand met u. Kom kapitein, geef me daarvoor eens een ver-

¹ Een lunet, in het Hollands een brilschans, is een schans, die van achteren open is. Bergen op Zoom werd beschermd door een reeks lunetten o.a.: Kijk in de pot, Zeeland, Pucelle, Koehoorn e.a.

klaring. Wanneer u die niet kunt geven, dan moet ik u schuldig verklaren aan hoogverraad en u kent de krijgswetten, niet-waar!”

Van der Plas werd nog een tint bleker. Inderdaad kende hij de krijgswetten en hij wist, dat op briefwisseling met de vijand de kogel stond.

„Ik zal het u trachten te verklaren, hoogheid,” zei hij. „Vroeger ben ik in Franse dienst geweest. Ik heb echter onaangenaamheden gekregen, ben naar het vaderland teruggekeerd en toen in Staatse dienst getreden.”

„Juist, en nu probeert men u weer aan hun kant te krijgen, is 't niet?”

„Zoals u zegt, hoogheid, ze probéren dat, maar ik verzeker u, dat dit hun niet zal gelukken!”

„Dat begrijp ik. Maar als de zaak nu eens anders was gelopen en u had deze brief in handen gekregen, in plaats van ik, wat zoudt u dan gedaan hebben?” vroeg de prins.

„Ik zou de brief aan u ter hand hebben gesteld, hoogheid!” klonk het flink.

„Zoals het behoort!” klonk het streng. „Dus ik mag aannemen, dat kapitein Van der Plas géén verrader is?”

„Zeker hoogheid!”

Generaal Lely deed nu nog een goed woordje voor de kapitein. Hij zei er niets bijzonders in te zien. De Franse legerleiding kende Van der Plas en het was begrijpelijk, dat zij eens proberen wilden of hij hun niet van dienst wilde zijn. Daaruit behoefde nog niet voort te vloeien, dat Van der Plas bereid was hun die dienst ook te bewijzen.

De prins was het daarmee eens en kapitein Van der Plas werd vrijgesproken. Men vond geen termen aanwezig, om hem als verrader te brandmerken. Daarmee kon de kapitein gaan — hij was wel duizend pond lichter.

Toen Van der Plas weg was, zei de gouverneur: „Nu, mijne heren, moeten we overleggen, wat we met deze brief moeten

doen. Wij kunnen die, dunkt mij, het best verscheuren en er verder geen aandacht aan schenken."

Maar daarmee was dominee Folkers het niet eens.

„Hoogheid," begon hij, „denk eens aan deze jongen, die hier naast mij zit. Hij is de zoon van dominee Landberg, die een goed vriend van mij was. Ik heb u zijn omstandigheden verteld en als zijn zuster niet in Antwerpen was, zou ik het met u eens zijn. Nu echter ligt de zaak anders."

„Wat zoudt u dan willen, dominee?"

„Jacques terugsturen naar Antwerpen met een brief, die de vijand op een dwaalspoor brengt. Hij moet dan trachten met zijn zuster uit Antwerpen naar hier te vluchten, want deze beide kinderen kunnen het bij die oom niet langer uithouden."

Generaal Lely knikte en de prins zei: „Ja, daar zit wat in! Zo zouden we kunnen handelen. Onze spion is dan ook uit de moeilijkheden." Terwijl hij dit zei, lachte hij tegen Jacques, die flauwtjes terug lachte en in zijn hart heel dankbaar was, dat de zaak zó liep.

„Nu dominee, ik zal met mijn staf de zaak bespreken," zei de prins. „Wij zullen een antwoordbrief opstellen en zodra die gereed is, zullen wij u waarschuwen. We geven uw beschermeling voldoende geld mee en zullen hem ook aanwijzingen geven voor zijn terugreis."

Jacques had willen zeggen, dat hij nog geld genoeg had, maar hij hield dit nog juist binnen. Het leek hem beter, dit voor zich te houden en het Janna in bewaring te geven.

Met een opgelucht hart verliet hij met dominee Folkers het paleis van de gouverneur. Dat was best afgelopen. Hij werd niet aangezien voor een Franse spion en dus ook niet als zodanig behandeld. Dat had die dominee toch maar mooi voor hem opgeknapt. Of eigenlijk, ja, eerlijk is eerlijk, die goeie Toon was de eerste, die hem geholpen had. Dat moest hij nooit vergeten. En eigenlijk was hij bij Toon nòg niet aan het juiste adres. Was het de Here niet, die hem tot hiertoe bewaard had? Moest hij Hem

niet bovenal dankbaar zijn? En moest hij de Here ook niet vragen, hem te bewaren op de reis, die hij nu moest gaan maken? Dat zou een moeilijke tocht worden. Of eigenlijk, de reis naar Antwerpen zou nog wel gaan. Hij zou ongehinderd uit Bergen op Zoom kunnen vertrekken en gemakkelijk in Antwerpen kunnen komen. Maar dan! Dan begon de moeilijkheid pas. Hij zou met Louise uit het huis van zijn oom en uit Antwerpen moeten vluchten en dan proberen weer veilig in Bergen op Zoom te komen. Dat zou niet meevallen. O, hij voelde het zo goed, dat hij op die reis Gods hulp erg nodig zou hebben. En voor hij die avond ging slapen, bad hij de Here of Hij hem helpen wilde op de moeilijke tocht, die hij nu moest gaan maken.

Twee dagen later was Jacques op weg naar Antwerpen. De brief voor de Franse legerleiding zat tussen zijn zolen, maar die brief was niet geschreven door kapitein Van der Plas.

IX

DE VLUCHT

Het was een doodmoede en bestoven jongen, die op een warme zomermiddag bij de rijke meneer Verhellemans te Antwerpen binnenstapte.

„O Jacques, jongen, ben je daar?” riep Louise. „Wat gelukkig. Ik dacht, dat je nooit meer terug zou komen. Wacht, ik zal gauw oom roepen, hij is in zijn kantoor!”

„Daar moet je nog even mee wachten, Louise, ik heb je eerst wat te zeggen. We gaan hier zo gauw mogelijk vandaan. We gaan op de vlucht, vóórdat oom me weer zo'n karweitje opdraagt.”

„Maar Jacques, jongen, waar moeten we dan naar toe? We hebben niemand in de wereld dan oom.”

„Ja, zo was het, maar nu is het anders. Ik heb in Bergen op Zoom beste vrienden gekregen en een van de predikanten daar, dominee Folkers, is een vriend van vader geweest. En ik heb er nog meer vrienden. Kom vanavond maar bij me, op mijn kamer, dan zal ik je alles vertellen. Ik ben doodop en ga dadelijk naar bed. Ga nu oom maar gauw roepen. Maar pas op, niets laten merken van onze plannen, hoor!”

Louise snelde weg en kwam heel gauw terug op de voet gevolgd door meneer Verhellemans.

„Mooi zo, daar hebben we onze flinke boodschapper,” zo begroette oom hem. „Blij je terug te zien, jongen. Vertel eens gauw: is alles goed gelopen?”

„Ja, alles is best gegaan, oom. De brief heb ik in Bergen op Zoom bezorgd en ik heb antwoord mee teruggebracht.”

„Waar is die brief? Laat eens gauw zien.”

„Zo vlug gaat dat niet, oom, hij zit tussen mijn zolen gespijkerd. Dat had u immers gezegd?”

„O ja, ja, heel best. Het doet er ook niet toe, rust eerst maar eens wat uit, je zult wel moe zijn.”

„Als een hond, oom. Ik ga straks dadelijk naar bed, om eens lekker klokje rond te slapen.”

„Toe Louise,” zei oom, „wat sta jij je broer aan te kijken. Zorg liever eens gauw voor hem. ’n Kroes bier, Jacques?”

„Graag oom en ook wat eten, want ik heb honger als een wolf.”

„Nou, zie je nu wel, Louise, vooruit, vlug aan de gang.”

„Ik ren al, oom!” riep Louise vrolijk.

Het duurde niet lang, of Jacques zat aan ’n stevige maaltijd, die hij alle eer aandeed.

Toen hij klaar was, trok hij zijn schoenen uit. De linker gaf hij aan zijn oom.

„In deze schoen zit de brief, oom,” zei hij. „En nu smeer ik hem naar bed, als u ’t goedvindt?”

„Maar natuurlijk, jongen, kruip maar zo vlug mogelijk onder de wol en slaap lekker.”

Jacques verdween naar zijn kamer, Louise ruimde de tafel af en meneer Verhellemans ging met de linkerschoen van zijn neef naar zijn kantoor. Daar had hij de zool heel gauw los en weldra hield hij de brief in zijn hand. Hij zat stevig dichtgelakt en Verhellemans wachtte er zich wel voor, die te openen. Vanavond had hij een onderhoud met zijn vriend, de markies, en hij zou er wel voor zorgen, dat hij een behoorlijke bestelling had, vóór hij de kostbare brief uit handen gaf.

Nauwelijks was oom die avond vertrokken, of Louise ging naar de kamer van Jacques. Zij popelde, om alles te horen over zijn reis. Oom had gezegd, dat het wel laat zou worden. Zij moest maar niet op hem wachten, maar naar bed gaan, als het tijd was.

„Ben je wakker, Jacques?” vroeg ze, toen ze binnenkwam.

„Maar natuurlijk, Louise, ik lig al op je te wachten. Ik was niet half zo moe, als ik voorgaf. Is oom weg? Mooi, dan kunnen we ongehinderd onze plannen maken.”

„Alles goed en wel, Jacques, maar eerst moet je vertellen, hoor. Ik brand van nieuwsgierigheid, dat begrijp je toch zeker wel?”

En toen begon Jacques te vertellen van zijn vlucht door de stad en van Toon, die beste jongen, die hem binnen had gehaald en alles voor hem gedaan had. „Feitelijk heeft Toon mijn leven gered,” verzekerde Jacques.

„Wat een lieverd,” zei Louise. „Ik zou hem wel een zoen willen geven.”

„Dat kan dan later nog wel,” zei Jacques droogjes, „luister nu verder.”

Hij vertelde eerst weer over Toon, die een hele dag bij een varken in het hok opgesloten had gezeten en verder over dominee Folkers en over zijn bezoek aan de gouverneur. Hij vertelde over Janna Reuterkamp, die zo goed voor hem had gezorgd en die nu zijn geld bewaarde.

Maar eindelijk hield hij op. „Hoor eens, kind,” zei hij, „ik heb zoveel beleefd, dat ik nog wel een uur kan vertellen, maar dat gaat niet. We moeten plannen maken, want we moeten hier zo gauw mogelijk vandaan.”

„Maar Jacques, wat wil je dan?”

„Terug naar Bergen op Zoom! Ik heb een heleboel geld meegerekregen en dus gaan we zo gauw mogelijk op reis. Denk je soms, dat ik nog eens met zo'n gevaarlijke brief op stap wil?”

„O maar, dat zal nu niet meer nodig zijn.”

„Dacht je dat? Nou, maar dan heb jij het mis. Je zult eens zien, hoe gauw oom weer zo'n karweitje voor me heeft. Maar daar past Jacques voor. We gaan zo gauw mogelijk op de vlucht!”

„Weet jij wel, dat de Fransen overal verspreid liggen? We kunnen de grens nooit over als vluchtelingen.”

„Weet ik wel. Alleen de weg over Postel is nog open en dus zul-

len we de Mechelsepoort uit moeten. 't Wordt wel een hele omweg, maar dat moeten wij ervoor overhebben, Louise."

„O ja, dat is het ergste niet, als het maar lukt!"

„Het moet lukken en daarom moet jij nu naar bed. Morgenvroeg zoeken we in mijn klerenkast naar kleren, die jou passen, want jij kunt niet als meisje op de vlucht gaan!"

„Maar Jacques toch en mijn haar dan?"

„O, dat stoppen we wel in een grote flaphoed. Ga nu naar bed, Louise. Als oom soms morgenavond weer van huis is, gaan we weg, anders wachten we nog één dag. Nou, welterusten hoor!"

„Welterusten Jacques, slaap maar lekker!"

De volgende dag liep alles naar wens. Oom was de gehele dag van huis, zodat Louise ongestoord voor haar uitrusting kon zorgen. 's Middags aan tafel was oom echter present. Hij was in een buitengewoon vrolijke bui zoals Louise hem in geen tijd meer had meegemaakt.

„De markies was bijzonder tevreden over jouw prestatie, Jacques," vertelde hij. „Dat is waar ook, hier, dit gaf hij me mee voor je!" En eer Jacques er erg in had, lagen er tien goudstukken voor hem op tafel.

„Maar oom, dat is toch veel te erg," zei de jongen.

„Pak maar aan, vent," lachte Verhellemans, „die kerel is steenrijk en jij hebt het warempel wel verdiend. Hij was zó best over je te spreken, dat hij je binnenkort nog eens zo'n reisje wil laten maken."

„Weer naar Bergen op Zoom, oom? Nou, graag hoor! Maar dan verhoog ik de prijs," liet hij er lachend op volgen. „Dan doe ik het niet meer voor tien goudstukken, zeg hem dat maar!"

„Geen bezwaar, jongen, hij heeft geld genoeg en als jij vijftwintig goudstukken vraagt, geeft hij ze ook!"

„Nou oom, graag hoor. Als 't moet, ga ik vanavond al op pad!" Louise had moeite een effen gezicht te zetten, toen zij haar

broer dit hoorde zeggen. Zo'n flinke jongen, nu kwam hij net aan de weet, wat hij weten wilde.

„Ho, ho, niet zo haastig. Vanavond gaat het niet. Ik heb de hele avond besprekingen met de markies, 't kan wel nacht worden, vóór ik thuiskom. Jammer, 't is niet gezellig voor jullie, je moet maar weer op tijd naar bed gaan.”

„Geen bezwaar, oom, wij vermaken elkaar wel, nietwaar, Louise?”

„O ja, best hoor, Jacques heeft zoveel avonturen te vertellen!” Arme oom, hij had eens moeten weten, wat hem boven het hoofd hing.

Met de kleren voor Louise kwam het keurig in orde. Alleen de schoenen van Jacques waren haar te groot, maar gelukkig pasten de laarzen van oom, die zij op zijn kamer vond, beter. Dus trok zij die aan.

In de schemeravond van diezelfde dag gingen twee boerenjongens de Mechelsepoort van Antwerpen uit. Niemand lette op die twee jongens, zelfs de Franse wachtposten niet.

Een uur lang hielden zij de grote weg, toen sloegen zij linksaf en liepen zonder vragen langs zijwegen verder. Aan een boer, die zij tegenkwamen, vroegen zij eindelijk of zij op de goede weg naar Arendonk waren. Dit bleek werkelijk het geval te zijn en zo liepen ze nog geruime tijd verder.

Maar eindelijk begon de vermoeidheid een woordje mee te spreken. Jacques zou nog graag wat doorgewandeld zijn, om zich zo ver mogelijk van Antwerpen te verwijderen, maar Louise was zo moe, dat zij niet meer kon. Daarom besloten zij wat te rusten. Ze stapten een korenveld in, waar het maaien al begonnen was. Er stonden al heel wat schoven overeind en ze namen elk een hok, om daarin enkele uren te slapen.

Vroeg in de morgen gingen ze weer op pad. Al gauw bereikten ze Arendonk, waar ze in een herberg wat aten. Ze vertelden

aan de waardin, dat zij de grens over wilden en toen liet het goede mens hen in haar woonkamer.

„Hier komen wel eens Franssen,” zei ze, „en als jullie naar de grens willen, moet je zeker tot de avond wachten.”

Ze mochten 's middags meeëten en daarna bracht zij hen in een schuur. Daar was hooi genoeg en ze waren ook nog behoorlijk vermoeid, zodat ze de gelegenheid te baat namen en een beetje gingen slapen.

Toen het eindelijk donker geworden was, verlieten ze de herberg weer. Een zoon van de waardin ging een eindje mee, om hun de weg te wijzen. Hij bracht ze bij een uitgestrekt heideveld en wees hun een pad, dat ze maar volgen moesten, om in Postel te komen. De jongen zei, dat het een tocht van een paar uur zou zijn. Maar dat had hij ver mis. 't Leek wel een pad zonder eind. Na middernacht werd het zó donker, dat zij geen hand voor ogen konden zien. Omdat ze bang waren op de heide te zullen verdwalen, besloten ze achter een dwergden te gaan zitten en zo de dag af te wachten.

Zodra de dag aanbrak, ging het weer verder, maar eerst viel dat niet mee, want de benen, vooral die van Louise, waren stijf van het lopen.

Eindelijk bereikten ze het eind van de heide. Er stonden daar enkele huizen en zij meenden vast, dat zij in Postel waren. In een boerenhuis, waar ze melk dronken, hoorden ze, dat ze nog een uur lopen moesten, vóór ze er werkelijk waren.

Moedig gingen zij weer op stap. Het was nu geen pad over de heide, dat zij volgden, maar een landweg, waaraan hier en daar huizen stonden.

Juist gingen ze de hoek van één dennenbos om, ze zagen Postel in de verte liggen en hoorden de klok reeds luiden, toen ze opgeschrikt werden door paardegetrappel. Recht voor hen zagen ze een dertigtal Franse huzaren naderen.

„Ha!” hoorden ze schreeuwen, „daar hebben we de spionnen!”

Meneer Verhellemans had er niets van begrepen, toen Louise 's morgens om tien uur nog niet aan het ontbijt was. Jacques verwachtte hij niet, die moest natuurlijk nog uitslapen, maar Louise had er kunnen zijn. Hij stuurde Ocilia, de gediensstige, naar boven, en die kwam terug met de mededeling, dat de kamer van Louise op slot was en dat zij op haar kloppen geen antwoord kreeg.

Meneer ging toen zelf naar boven, om al gauw tot de ontdekking te komen, dat de beide vogels gevlogen waren. Van Louise kon hem dat niet zoveel schelen, maar Jacques was zijn gewicht in goud waard. Die moest immers nog meer geheime diensten doen, waardóor oom zich kon verzekeren van grote leveranties. Nee, die jongen moest hij terug hebben. Omdat alle kleren van Louise aanwezig waren, begreep hij, dat zij in jongensklere was gevlucht. Ze had daarbij zijn laarzen meegenomen, want die miste hij.

Onmiddellijk ging hij het nieuws aan de markies vertellen en toen werd direct de order uitgegeven, dat er twee spionnen op weg naar de grens waren, die moesten worden aangehouden.

Een hoge prijs werd uitgelooft en alle patrouillerende soldaten keken goed uit.

„Wat moeten jullie hier?” vroeg de wachtmeester.

„Naar familie in Tilburg!” antwoordde Jacques in het Frans.

„Aha mannen!” riep de wachtmeester, „daar doen we een goede vangst. We hebben de beide spionnen! Dat wordt een extra drinkgeld voor ons! Rechtsomkeert vriendjes!”

Wat moesten de kinderen anders doen dan gehoorzamen? De tranen sprongen Louise in de ogen. Maar wat hielp het? De huzaren sloten hen in en voorwaarts ging het, naar Antwerpen . . .

Maar nauwelijks hadden ze vijftig meter gelopen, of ze werden opgeschrikt door een hevig lawaai.

„De vijand, de vijand!” schreeuwden de huzaren en werkelijk kwam er om de hoek van het dennenbos een troep Hollandse ruiters aan, die onmiddellijk met de Fransen slaags raakten.

Niemand keek meer naar de beide jongens. Een Franse huzaar, die blijkbaar medelijden met hen had, riep hun in het voorbijrijden toe: „Redt u!”

Dit lieten zij zich geen tweemaal zeggen. Ze sprongen in een droge sloot, kropen aan de andere kant tegen de wal op en verborgen zich in een korenveld.

Al vechtende verwijderden de soldaten zich van de plaats, waar zij verscholen lagen en toen alles stil was, loerde Jacques eens voorzichtig tussen het koren door. Gelukkig, de baan was vrij!

Ze slopen het korenveld uit en gingen de weg op naar Postel.

Aan het huis van de pastoor klopten zij aan. Hij heette Soetenbrink en was een oud man. Aan hem vertelden zij hun verhaal.

Ze zeiden hem eerlijk, dat zij de kinderen van predikant Landberg waren en dat zij de grens over wilden.

De pastoor was dadelijk bereid hen te helpen. Hij stuurde zijn huishoudster naar een boer in de buurt en al gauw kwam zij terug met Kris Koning achter haar aan.

„Kris,” zei de pastoor, „deze kinderen moeten de grens over gesmokkeld worden. Wil jij dat voor me opknappen?”

„Zeker meneer pastoor, ik zal wel zorgen, dat de Fransen hen niet in handen krijgen!”

„Mooi zo! Gaan jullie maar gauw met Kris mee. Jullie hebben mijn zegen, hoor, ook al zijn jullie protestant!”

Jacques en Louise bedankten pastoor Soetenbrink hartelijk en gingen met Kris Koning mee.

Thuisgekomen stopte Kris hen in een kar, die hij vervolgens vollaadde met hooi. Louise vond het wel een beetje griezelig, maar het feit, dat ze nu niet weer behoefde te lopen, verzoende haar met het plan . . .

Een pretje was de rijtoer nu juist niet. De kar schokte akelig op de hobbelige wegen, maar dat moesten zij ervoor overhebben.

Kris bracht hen de grens over en reed een fiks eind in de richting van Breda. Daar waren ze volkomen veilig en konden ze dus weer verder reizen zonder hulp van de boer. Jacques gaf Kris twee goudstukken, die hij eerst weigerde, maar op enig aandringen toch in zijn zak stak. Over en weer bedankten ze elkaar hartelijk en toen ging Kris weer naar Postel terug en Jacques en Louise zetten hun reis voort naar Bergen op Zoom, waar ze twee dagen later aankwamen.

X

TOCH EEN VERRADER!

„Moeder, daar heb je Jacques!” riep Toon, die toevallig door het raam naar buiten stond te kijken. „Hij heeft nog een jongen bij zich. Zou dat zijn zuster zijn?”

Moeder Jaantje kwam naar voren en zag nu ook de beide vluchtelingen naderen.

„Vooruit Toon,” zei ze, „doe gauw de deur open, de stakkers zullen wel doodmoe zijn!”

Enkele ogenblikken later stapten ze binnen.

„Zo Jacques,” zei moeder Jaantje, „ben je daar weer, jongen? Ik ben blij, dat ik je weer gezond terugzie. Is die jongen soms je zuster?”

„Ja, ja, dat is Louise,” zei Jacques. „Louise, zet die krote flap-hoed eens af, dan kan moeder Jaantje zien, dat je een meisje bent!”

Louise gehoorzaamde en nu golfdde de lange blonde krullen over haar schouders.

„Ik behoef nu niet meer door de dakkoot naar binnen te komen,” zei Jacques lachend.

„En ik behoef nu niet meer naar slager Tumey, om worst te halen!” liet Toon erop volgen.

Er werd nu druk gebabbeld en ondertussen zorgde Jaantje ervoor, dat de vluchtelingen een flink maal eten kregen. Nou, dat ging erin als koek, want ze hadden de laatste dagen niet veel meer dan een stuk droog brood gegeten en af en toe 'n slok water uit een sloot.

Natuurlijk moest Jacques het verhaal van hun vlucht vertellen en dat deed hij graag.

„Louise kan vannacht wel bij Janna slapen,” besliste Jaantje, „en Jacques, die weet nog wel, waar hij slapen moet. De bedstee van Toon is groot genoeg.”

„Nou,” zei Jacques, „wat zal ik daar vannacht heerlijk slapen. Ik behoef nu geen angst meer te hebben; wij zijn nu vrij. Ik ben nu immers geen Franse spion meer?”

„Dat moet je ook maar nooit meer worden, Jacques,” zei Toon. „Toe Louise, eet nog wat.”

Maar het meisje schudde het hoofd. Ze was zo doodmoe, dat ze liefst dadelijk naar bed was gegaan. Maar ze begreep wel, dat ze wachten moest, tot Reuterkamp thuiskwam. Die wilde hen natuurlijk zien en spreken. Gelukkig bleef de timmerman niet lang meer weg en ook Janna was die avond wat vroeger thuis dan anders.

„Hoe kaat het met het beleg?” informeerde Jacques bij Toon.

„Niet best!” zei de jongen. „Jullie hebben wel gezien, hoe verwoest de stad is. De Hoogstraat, de Kerk-, de Beul-, de Bosil- en de Zuivelstraat zijn gewoon in puinhopen herschapeu en nu hebben de Fransen het gemunt op de haven. Die verwoestingen hebben we vooral te danken aan Sint-Louisdag¹. De Franse legerleiding had het erop gezet, om op die dag, de naamdag van hun koning, de stad in handen te krijgen. 't Is hun gelukkig niet gelukt, maar wij hebben er geducht van langs gehad.”

„Maakt dominee Folkers het nog koed?” vroeg Jacques.

„O ja,” antwoordde Janna vlug voor Toon. „Hij is nog goed gezond en hij heeft me elke dag gevraagd of jij nog niet terug was met Louise.”

„Ik zal de dominee straks even gaan vertellen, dat jullie er zijn,” zei Reuterkamp.

„Klaas, zou je dat nu wel doen?” vroeg Jaantje. „Er wordt weer zo hevig geschoten. Janna kan het morgenochtend immers wel vertellen?”

¹ Sint-Louisdag is 25 augustus.

„Nee moeder, ik ga zelf even!”

„Gisteren heeft de dominee nog weer zo mooi gepreekt,” vertelde moeder Jaantje, toen haar man weg was. „Hij had tot tekst Romeinen 12 vers 12: „Zijt geduldig in de verdrukking”.”

„Hij is nog aardig gezond,” vertelde Janna, „maar hij begint nu toch wel te klagen over moeheid en lusteloosheid.”

„Dat is ook geen wonder,” zei moeder.

„En elke dag schrijft hij nog een brief aan zijn vrouw in Den Haag,” vertelde Janna verder. „Hij schrijft dan alles, wat er in de stad is gebeurd. Maar natuurlijk altijd in de kelder.”

Er werd gestommel gehoord bij de achterdeur en een ogenblik later stapte Reuterkamp binnen. „De dominee is heel blij, dat jullie er zijn,” vertelde hij, „en hij heeft voorgesteld, dat Jacques zijn intrek in de pastorie zal nemen. Louise kan dan wel bij ons blijven.”

Jacques vond het heel goed en ofschoon het Louise wel een beetje speet, dat ze nu alweer van haar broer gescheiden werd, durfde zij toch niets te zeggen. De mensen waren zó hartelijk voor haar, dat zij niet graag zou laten merken, dat ze liever met Jacques meeinging.

„Maar dan moeten jullie nu vlug naar bed,” meende moeder.

Daarvoor waren ze allebei te vinden.

Vader las een hoofdstuk uit de Bijbel. Daarna dankte hij de Here voor de dag, die voorbij was en vooral voor de behouden thuiskomst van de beide vluchtelingen en bad hij om bewaring in de nacht, die ze nu ingingen.

Janna en Toon namen ieder hun slaapkameraad mee naar bed, maar van babbelen kwam niet veel meer. Daarvoor waren Jacques en Louise veel te moe.

Op vrijdagavond, de 15e september, kwam er een Franse tamboer in de stad met een witte vlag. Hij kwam van de Franse generaal en vroeg naar de bevelhebber. Men bracht hem bij

generaal Cronström, aan wie hij de eis overbracht, dat de stad zou worden overgegeven.

De oude zevententachtigjarige generaal maakte zich over deze eis zó woedend, dat hij, zonder met de gouverneur of een andere generaal te overleggen, de tamboer een felle weigering mee teruggaf. Kapitein Van der Plas gaf hij opdracht, de man buiten de linies te brengen.

Deze voldeed daaraan graag. Hij was ervan overtuigd, dat de vesting het niet zou kunnen uithouden. Waarom zou hij dan niet een handje helpen en daarmee een behoorlijke som gelds en een mooie baan bij de Fransen in de wacht slepen?

Buiten het gezicht der stad stond hij stil en gaf hij zijn verradersplan mee voor maarschalk Löwenstal. Daarop spoedde de tamboer zich weg en Van der Plas ging naar zijn post.

De tamboer deed zijn plicht. Bij de Franse troepen teruggekeerd, verzocht hij de maarschalk te mogen spreken. Dit had heel wat voeten in de aarde, maar hij hield taai vol, dat hij een boodschap voor de maarschalk had en zodoende gelukte het hem eindelijk tot hem door te dringen.

„Wat heb je?” vroeg de maarschalk.

„Ik ben naar Bergen op Zoom geweest, excellentie,” zei de tamboer, „om de stad op te eisen!”

„En wat is het antwoord?”

„De opperbevelhebber heeft mij weggejaagd. Hij zeide er niet over te denken, de vesting over te geven.”

De maarschalk grijnslachte. „Ik had niet anders verwacht!” zei hij.

„Maar hier heb ik nog een briefje voor u,” zei de tamboer toen.

„Een briefje? Van wie?”

„Uit de vesting!”

„Geef hier!” En toen de man het gegeven had, vloog de maarschalk het briefje vliegensvlug door.

Daarop ondervroeg hij de tamboer nauwkeurig. Hij moest hem alles precies vertellen, want heimelijk vreesde hij, dat er een

strik voor hem gespannen werd. Maar het verhaal, dat de tamboer deed, stelde hem volkomen gerust. Er was geen twijfel meer; de man, die dit geschreven had, was een verrader uit de hogere militaire kringen. Hij zou zeker doen, wat hij beloofde, want hij begreep, dat Bergen op Zoom verloren was en hij hoopte, dat de Fransen hem, als loon voor zijn verraad, tot kolonel zouden benoemen. De maarschalk gaf de tamboer een flink drinkgeld voor zijn boodschap.

Daarna liep hij met het briefje naar generaal De Bledt.

„Hebt u goed nieuws, excellentie?” vroeg De Bledt.

„Dat zou ik denken, ik reken erop, morgen het bevel over de vesting op mij te nemen!”

De generaal keek de maarschalk verwonderd aan. „Hoe dat zo?” vroeg hij.

„Eer de zon aan de hemel staat,” zei de maarschalk, „hoop ik, dat de Franse vlag van de toren van Bergen op Zoom waait. Ga zitten en lees dit eens, dan zul je me beter begrijpen.”

De generaal nam het briefje aan en las:

„Het gelukkige ogenblik is eindelijk daar. De Sortie¹, ter linkerzijde van de werken van aanval, zal vannacht om vier uur open zijn. Een witte zakdoek, die vanmiddag om vier uur uit de opening wordt gehangen, zal de plaats aanwijzen, waar gij zijn moet. Vijfhonderd man verdedigen dit punt en daarvan bevindt zich de helft buiten.”

De ondertekening luidde: „Iemand die erop rekt tot majoor in Franse dienst te zullen worden benoemd.”

De Fransen hielden de plaats, die Van der Plas had aangegeven, goed in de gaten en werkelijk zagen ze 's middags om vier uur een zakdoek buiten de deur van de Sortie hangen. In allerijl werden toen maatregelen genomen, om 's nachts om vier uur de aanval te wagen.

¹ Een uitvalspoort van een belegerde stad.

Van der Plas, die zijn manschappen verlof had gegeven tot slapen, opende zelf de deuren, toen de Fransen naderden. Hij was zenuwachtig en kon eerst het slot niet vinden. Hij deed nòg een wanhopige poging . . . en het slot was open.

„Schiet niet, vóór ge door de Sortie zijt,” zei hij tot de officier, die het eerst binnentrad. „Laat uw manschappen, zonder te spreken, flink doorstappen. De Sortie ligt vol slapende mannen. Ik zal u geleiden!”

De deuren werden nu wijd opengezet en de Fransen stroomden binnen. Door de duisternis, die in de Sortie heerste, kon het niet anders, of de slapenden kregen nu en dan een opdoffer. Men hoorde dan ook roepen: „Hé lomperd, mijn been!” „Kijk uit, waar je loopt!” „Ezel, wees wat voorzichtig!” De slaapdronken mannen vermoedden niet, dat het de vijand was, die over hen heen liep.

Zodra de Fransen binnen de wal waren, begonnen ze onder het gejuich van „Leve de koning!” met vuren.

Nu klonk van alle kanten de kreet: „Verraad, verraad!” De Hollanders begonnen als leeuwen te vechten, maar de overmacht was te groot en al vechtende moesten ze zich terugtrekken tot aan de wacht van de Boschpoort, waar zij enige versterking kregen.

Een ordonnans snelde naar het huis van de prins-gouverneur, om hem te waarschuwen. Deze liet door generaal Lely, zijn adjudant Charbonier en baron Nieuwenheijm zoveel mannen bijeenbrengen, als maar mogelijk was, om nog het uiterste te beproeven.

Straat voor straat werd verdedigd, doch de Fransen waren in de meerderheid en voet voor voet werden de Hollandse soldaten de stad uitgedreven. Toen de laatste verdedigers over de brug buiten de stad waren, begonnen de soldaten met de hun beloofde plundering . . .

Toen daalde de nacht over de dappere vesting . . .

XI

DE SPION IS EEN FLINKE VENT

Zaterdagnacht¹ om drie uur zat dominee Folkers in zijn kelder een brief te schrijven aan zijn vrouw. Hij was daarmee de vorige dag begonnen, maar had hem niet af kunnen krijgen. Daarom deed hij dit nu in het nachtelijk uur. Hij verwonderde zich er niet over, dat hij musketvuur hoorde. Zo iets was hij wel gewoon. Maar toen de schoten telkens dichterbij kwamen, werd hij toch even opmerkzaam. Hij luisterde gespannen en schrok hevig, toen hij opeens hoorde schreeuwen: „En avant, en avant, tuez, tuez! Vive le roi!”²

Hij legde zijn ganzeveer neer, verliet vlug de kelder en begaf zich naar de voordeur, om te zien, wat er aan de hand was. Tot zijn schrik zag hij, dat aan het begin van de straat de Hollandse soldaten in gevecht waren met de Fransen, die uit de Fortuinstraat op hen indrongen. Ze verdedigden zich dapper, maar toen de Fransen uit de Potterstraat versterking kregen, moesten de Hollanders terugdeinzen.

Daar de vechtenden nu maar vier huizen meer van de pastorie verwijderd waren, sloot de dominee zijn voordeur en ging weer naar de kelder, waar hij door het keldergat, dat op de straat uitzag, kon zien, wat er buiten gebeurde.

Door het rumoer op straat waren Ariaentje, de oude gediensstige, en Jacques wakker geworden. Zij snelden naar de kelder, waar zij van de dominee vernamen, dat de stad door de vijand was genomen.

¹ 16 september 1747.

² Vooruit, vooruit, doodt! doodt! leve de koning!

„Dan is er verraad in het spel, dominee,” zei Jacques dadelijk.
„Misschien wel, jongen, maar wat doen we daartegen?”
„De verrader opsporen!” zei Jacques grimmig.
„Maar daarvoor is het nu de tijd niet, Jacques!”
Dat moest de jongen toegeven.
Ondertussen had Ariaentje een ontbijt klaargemaakt. „We moeten toch eerst maar wat eten,” zei ze, „dan kunnen we er

beter tegen. Misschien krijgen we er de hele dag geen gelegenheid meer voor!"

Hoewel er niet veel eetlust was, ging men toch maar aan tafel. 't Was waar, misschien kwam men er vandaag niet meer toe.

Vroeg in de morgen verscheen Janna met een ontsteld gezicht. „O dominee," zei ze schreiend, „de Fransen zijn aan het plunderen, ze komen in de huizen!"

„Maar kind, dat is vreselijk. Hoe is het bij jullie thuis? Zijn ze daar soms al geweest?"

„Nee dominee, gelukkig nog niet, maar ze mogen komen, want er is niemand thuis!"

„Niemand thuis?" vroeg Jacques. „Waar zijn ze dan en waar is Louise?"

„O meneer Jacques," zei Janna en ze lachte door haar tranen heen, „maakt u zich maar niet ongerust. Toen ik hierheen ging, zijn vader en moeder met Louise en de jongens in de geheime kast op zolder gekropen. Ze hebben zoveel mogelijk eten en drinken meegenomen en een stuk of wat dekens. Vader heeft ook zijn geld en alles wat waarde heeft in de kast gebracht en nu wachten ze daar de bui maar af. Ik denk niet, dat de Fransen hen daar vinden zullen."

„Dat denk ik ook niet, Janna," zei Jacques. „Die kast is een fijne schuilplaats. Maar waarom ben jij er ook niet ingekropen? Ik bekrijs niet, dat jij de straat nog over durfde."

„Ik moest toch bij de dominee zijn?"

„Hoor eens, Janna," zei de predikant, „vandaag had jij wel vakantie mogen nemen, hoor, dat zou ik je vast niet kwalijk genomen hebben. Jij had ook maar in die kast moeten kruipen!"

„Ik kon er niet meer bij, dominee, de kast was zo vol als een metworst."

„O juist, nu, we zullen hier ook wel een plaatsje voor je vinden, als het nodig mocht zijn."

Dat was gauwer nodig dan ze gedacht hadden. Het was nog

maar goed en wel acht uur, toen een grote troep Fransen voor de pastorie verscheen.

„Daar heb je ze!” schreeuwde Janna. „Wat moeten we nu toch beginnen?”

„Kalm blijven, Janna,” zei Jacques, „dat is het beste, wat we doen kunnen.”

Hij wilde nog verder spreken, maar er ontstond zo'n oorverdovend lawaai, dat er geen woord meer te verstaan was. De Fransen waren bezig met de kolven van hun geweren de voordeur open te breken. Dat gelukte vrij spoedig en toen stroomden de onverlaten naar binnen. Ariaentje en Janna verscholen zich in de keuken, maar Jacques bleef bij de dominee.

Ze begonnen het hele huis overhoop te halen. Al spoedig waren ze in de kelder. Ze hakten het schrijfbureau open en de dominee zag al zijn preken, waarop hij zoveel uren had gezwoegd, over de grond slingeren. De boekenkisten werden leeggehaald en de bedden opgesneden.

Achter in de kelder vonden ze een rek, waarop de predikant zijn flessen met wijn bewaarde. Toen was de boot aan. Ze gunden zich geen tijd, om de kurken er behoorlijk af te halen, maar sloegen de halzen van de flessen en dronken de wijn alsof het water was. Op de schrijftafel stond een grote fles inkt. Een halfdronken soldaat meende dat dit wijn was, greep de fles en begon inkt te drinken. Al gauw bemerkte hij zijn vergissing. Hij smeed de fles door de kelder en stormde op de dominee af, die hij begon te slaan, te schoppen en te stoten, zó hard, dat de goede man dacht, dat zijn laatste uur geslagen had.

Woedend viel Jacques op de onverlaat aan, om te trachten de predikant te helpen. Maar op datzelfde ogenblik hoorde hij een doordringende kreet! Dat was Janna, hij hoorde het duidelijk. Misschien maakten de onmenschen het arme kind wel dood.

„Jacques, ga naar boven!” riep dominee Folkers, „gauw!”

Jacques rende de kelder uit, de trap op en was in een ogenblik in de gang.

Het was inderdaad Janna. Het meisje schreeuwde als een mager varken en dat was geen wonder ook. Een soldaat had haar blijkbaar in de keuken gevonden en sleepte haar nu aan haar armen door de gang.

Onmiddellijk stootte Jacques op de onverlaat af en probeerde Janna te bevrijden. „Laat dat!” zei hij in het Frans, „en gedraag je als 'n fatsoenlijk mens!”

De soldaat keek hem even beteuterd aan, omdat hij zich in het Frans hoorde aanspreken. Misschien dacht hij wel, dat hij met een officier te doen had. Maar toen hij zag, dat het maar een jongen was, die zich met zijn doen en laten bemoeide, gaf hij hem een flinke stoot tegen z'n buik, zodat Jacques met een kreet van pijn achteroverviel.

Maar in twee tellen was hij weer overeind. De soldaat had intussen Janna verder gesleept en stopte haar nu in een klein kamertje, waarvan hij de deur sloot en de sleutel in zijn zak stopte.

„Ziezo,” zei hij lachend, „daar zit je goed bewaard. Straks krijg ik je wel, hoor!”

„Dat zal nog zitten!” mompelde Jacques.

Hij was van plan, Janna te redden, maar hoe hij dat moest aanleggen, wist hij nog niet.

De soldaat keek hem nog eens grimmig aan en liep toen naar de voorkamer, waar zijn kameraden aan het plunderen waren.

Ha, daar kreeg Jacques een idee. Hij klopte op de deur van het kamertje en vroeg: „Janna, waar heb je mijn keld?”

„In het aanrecht,” klonk het direct, „in een stenen sodapotje!”

Als de wind verdween Jacques naar de keuken, waar hij het potje vond. Hij greep er een handvol geld uit en ging daarmee naar de voorkamer. Daar smet hij al de geldstukken over de vloer. Zodra de soldaten geld zagen, lagen ze in minder dan een ogenblik op de vloer en grabbelden, wat ze konden.

Jacques snelde terug en haalde nog een handvol. Nu rolden de soldaten letterlijk over elkaar heen en Jacques deed mee. Ten-

minste hij deed alsof. Zijn soldaat lag plat op de grond, een ander lag dwars over hem heen en nu ging Jacques daar weer overheen liggen. Hij grabbelde natuurlijk niet, maar probeerde de zak van de soldaat te bereiken, waarin hij de sleutel had zien verdwijnen. Dat gelukte en een ogenblik later had hij de sleutel te pakken. De soldaten lagen te worstelen op de grond, om het geld te pakken te krijgen, terwijl hij de gang insnelde. Vlug stak hij de sleutel in het slot, opende de deur en zei: „Vlug Janna, vlug, kom eruit!”

Het meisje liep op hem toe. Hij pakte haar bij de hand, maar voor ze weggingen, sloot hij de deur en liet de sleutel in het slot zitten. Toen holden ze samen de keuken in en verlieten door de achterdeur de pastorie.

„Waar breng je me naar toe, Jacques?” vroeg Janna onder het lopen.

„Naar jouw huis natuurlijk! Je hebt wel kezegd, dat de kast zo vol zat, dat jij er niet meer bij kon, maar dat zal dan nu toch moeten!”

„Ja maar Jacques, misschien zijn thuis de Fransen ook wel aan het plunderen. Ze plunderen immers overal?”

„Dat zullen we dan wel zien, Janna. Natuurlijk doen we voorzichtig aan. Ik ben alvast blij, dat ik je uit handen van die bruid heb kered. Wie weet, wat hij van plan was. Misskien zou hij je vermoord hebben!”

Janna rilde van angst. „O Jacques,” zei ze, „ik ben je zo dankbaar, dat jij me gered hebt.” En lachend liet ze erop volgen:

„Wie zou dat nu van een Franse spion verwacht hebben!”

„Nee, zeg dat wel, Janna, die koeie Hogemans zeker niet!”

Door smalle straatjes en steegjes, waar de plundersaars niet kwamen, wisten zij het huis van Reuterkamp te bereiken.

„Hier zijn ze al keweest,” zei Jacques. „Kijk eens aan, ruiten gebroken en . . .”

Ze stapten naar binnen. Vlak bij de deur lag een gebroken stoel en in de huiskamer was alles overhoopgehaald. De laden van de

kast waren er half uitgetrokken en de tafel lag ondersteboven op de vloer. Aan alles was te zien, dat de plundersaars hier goed hadden huisgehouden.

Janna begon te huilen. „O Jacques,” zei ze, „zouden ze vader en moeder nog gevonden hebben? Misschien zijn ze allemaal wel vermoord.”

„Dat zullen we nu eens gaan onderzoeken,” zei Jacques kalm. „Kom maar mee, Janna.”

Hij liep naar de trap en terwijl hij zijn voet op de eerste tree zette, riep hij: „Koet volk! Koet volk!” Toen klom hij naar boven en Janna volgde hem op de voet.

Nauwelijks was Jacques op de zolder, of hij zag de deur van de geheime kast opengaan en het hoofd van Reuterkamp door de opening verschijnen.

„Ha Jacques!” riep hij, „we herkenden je stem. Kom maar gauw hier. Hoe is het met Janna? O daar is ze al, zie ik!”

De timmerman kwam uit de kast, gevolgd door Toon en moeder Jaantje.

„Maar kinderen!” zei moeder Jaantje. „Durven jullie over de straat gaan? 't Is zo gevaarlijk!”

„We zijn door slopjes en steegjes kekaan,” zei Jacques. „Daar zie je geen Fransen. Maar jullie hebben ook al bezoek gehad, zagen we wel.”

Reuterkamp begon smakelijk te lachen. „Zo, dachten jullie dat?” vroeg hij. „Nou vrouw, dan heb ik mijn werk toch wel goed gedaan, of niet?”

„Dus u hebt zelf die ravage beneden aankericht?” vroeg Jacques.

„Zeker jongen. Voor wij in de kast kropen, heb ik dat gedaan, om de Fransen, die een kijkje kwamen nemen, te misleiden. En die list is gelukt ook. Ze dachten natuurlijk: hier zijn ze al geweest. En zodoende bleven wij bevrijd van dat gespuis!”

Toen moesten Jacques en Janna vertellen, wat zij in de pastorie hadden beleefd. Janna vertelde, hoe Jacques haar gered had en

de timmerman zei tegen zijn vrouw: „Nou Jaantje, die Franse spion is een flinke vent, vind je ook niet?”

„Nou, dat vind ik ook, Klaas!” zei ze. „We mogen God wel danken, dat hij alles zó heeft geleid.”

„Dat zullen we direkt doen, vrouw,” zei de timmerman. „Geen van ons heeft het leven verloren en dat is een buitengewoon voorrecht.”

En terwijl hij neerknielde op de zolder, dankte hij de Here, omdat Hij hen in deze vreselijke nood genadig had willen bewaren.

Op de derde dag, dus 's maandags, hield het plunderen op. Zodra de straat veilig was, snelde Jacques naar de pastorie. Ariaentje was door de Fransen geducht toegetakeld en ook de dominee had zijn portie gehad, maar gelukkig leefden ze allebei nog.

Toon werd naar Tumey, de slager, gestuurd, om te zien of hij nog worst had. De winkel was totaal leeg. De jongen dwaalde door het huis, maar nergens was een spoor van de slager te vinden.

Eindelijk kwam hij bij het schuurtje, waarin hij een hele dag had opgesloten gezeten. 't Was leeg, maar achterin zag hij een hele hoop los stro. 'n Ogenblik dacht hij, dat daar een varken onder zou liggen. Hij liep erheen, haalde het stro uit elkaar en . . . daar kwam de slager zelf voor de dag.

„Wel Tumey,” zei de jongen, „zit jij nou in het schuurtje? Zo krijgt ieder zijn beurt, dat zie je.”

„Houd je mond, kwajongen!” bromde de slager. „Zeg me liever of de Fransen weg zijn.”

„Wèg nu juist niet, Tumey, maar het plunderen en moorden is opgehouden. Je kunt gerust voor de dag komen en dan moet ik eerst eens heerlijk lachen!”

„Probeer dat niet, apekop! Wat kwam je hier eigenlijk doen?”

„Worst halen!” zei Toon, „we hebben thuis honger!”

Toen liet Tumey zich van de goede kant zien. Hij had nog een

partijtje rookworst weten te verstoppen en daarvan gaf hij er Toon drie mee naar huis. „Je krijgt ze cadeau,” zei hij, „uit dankbaarheid, dat ik het leven eraf heb gebracht.”

Als overwinnaar kwam Toon met zijn drie worsten thuis.

Later op de dag deed de Franse maarschalk zijn intocht in de stad. Maar er was geen burger, die zich liet zien. Hij zag alleen puinhopen en lijken, als een bewijs, hoe dapper de stad zich verdedigd had.

Bergen op Zoom had zich ook nu, evenals vroeger, vroom gehouden en was alleen door vuil verraad gevallen.

NASCHRIFT VAN DE AUTEUR

Als een mooi verhaal uit is, vraag je bijna altijd: en toen?

Nu, er is ook nog wel wat te vertellen.

De stad Bergen op Zoom bleef in handen van de Fransen, tot aan de vrede van Aken, die op 7 december 1748 werd gesloten.

Dominee Folkers werd na het beleg emeritus en ging in Den Haag wonen, maar kwam vier jaar later weer in Bergen terug. In Den Haag vond hij al de brieven, die hij elke dag aan zijn vrouw had geschreven en aan de hand van die brieven schreef hij een boek: „Oprecht en echt dagverhaal van hetgeen mij gedurende de belegering van Bergen op Zoom anno 1747 is voorgekomen”. Dat boek heb ik met nog andere boeken gebruikt, om dit verhaal te schrijven.

Jacques en Louise bleven in het gezin van de timmerman. 'n Paar jaar later kwam er bericht, dat oom Verhellemans in Antwerpen overleden was. Hij had geen andere erfgenamen dan de kinderen van dominee Landberg, Jacques en Louise. Zij erfden een geweldige portie geld en waren zodoende meteen rijk.

Jacques ging naar Utrecht, om voor predikant te studeren. Louise bleef in Bergen op Zoom en leende een groot deel van haar geld aan Klaas Reuterkamp, die hierdoor aannemer kon worden. Er viel in Bergen op Zoom natuurlijk heel veel te bouwen en zodoende kreeg de vroegere timmerman een groot aannemersbedrijf, waarin Toon en Dries meewerkten.

Toen de jongen, die eens als Franse spion Bergen op Zoom was binnengeslopen, eindelijk dominee was, kwam hij naar Bergen, om aan vader Klaas en moeder Jaantje te vragen of hij met Janna mocht trouwen.